

С.В. Мітіна

Науково-дослідницька діяльність студентів

навчально-методичні рекомендації до написання курсових
та кваліфікаційних робіт

*для студентів вищих навчальних закладів
напряму підготовки «Соціальна робота»*

Київ- 2020

УДК 378.013.2:238+316.6

ББК Ч 481.267

М66

Рекомендовано до друку Вченою радою Таврійського національного університету імені В.І.Вернадського (протокол № 6 від 03.03.2020 року).

Рецензенти:

Максимова Н.Ю. – професор, доктор психологічних наук, професор кафедри соціальної реабілітації та соціальної педагогіки, факультету психології Київського Національного університету імені Тараса Шевченка.

Пирог Г.В. – доцент, кандидат філософських наук, доцент кафедри психології розвитку та консультування Житомирського державного університету імені Івана Франка

Мітіна С.В.

Науково-дослідницька діяльність студентів: навчально-методичні рекомендації до написання курсових та кваліфікаційної роботи. Київ: Вид-во ТНУ, 2020. 72 с.

У методичних рекомендаціях викладено основні вимоги до організації навчально-дослідницької діяльності студентів: до написання та оформлення курсових робіт та випускної кваліфікаційної (бакалаврської) роботи, що передбачено освітньо-професійною програмою підготовки студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 231 «Соціальна робота». Рекомендації містять критерії оцінювання курсових та кваліфікаційної робіт.

Методичні рекомендації розраховані на студентів вищих навчальних закладів зі спеціальності «Соціальна робота» .

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ I ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ДО ВИКОНАННЯ ТА ОФОРМЛЕННЯ КУРСОВИХ І КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ	5
1. Загальні положення	5
2. Послідовність виконання курсових і кваліфікаційної роботи	8
3. Структура курсових і кваліфікаційної роботи	18
3.1. Вимоги щодо змісту структурних елементів курсової роботи з базових дисциплін	19
3.2. Вимоги щодо змісту структурних елементів курсової роботи з фахових дисциплін	22
3.3. Вимоги до змісту структурних елементів кваліфікаційної роботи	25
4. Вимоги до оформлення курсових та кваліфікаційної роботи	35
4.1. Загальні вимоги	35
4.2. Вимоги до подання цифрової інформації та формул	36
4.3. Вимоги до оформлення таблиць	38
4.4. Вимоги до оформлення ілюстративного матеріалу	40
4.5. Правила оформлення додатків	42
4.6. Правила цитування	43
4.7. Лінгвістичні вимоги до курсових та кваліфікаційної роботи	45
РОЗДІЛ II. ПІДГОТОВКА ДО ЗАХИСТУ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ	47
2.1. Попереднє обговорення кваліфікаційної роботи	47
2.2. Рецензування та підготовка відгуку	48
2.3. Подання кваліфікаційної роботи до захисту	49
2.4. Захист кваліфікаційної роботи	50
2.5. Оцінювання кваліфікаційної роботи	52
ДОДАТКИ	54

ВСТУП

Економічні і соціальні реформи, які здійснюються в Україні, значною мірою змінюють характер праці спеціалістів, відповідно з цим змінюються і вимоги до підготовки кадрів, котрі в майбутньому мають стати конкурентно-спроможними фахівцями своєї справи. Практична діяльність сучасного фахівця з вищою освітою вимагає умінь самостійно ставити і креативно вирішувати принципово нові завдання, спрямовувати свою діяльність на запровадження у практику досягнень наукової думки, творчо використовувати досягнення науки та постійно вдосконалювати свою кваліфікацію. Для цього здобувач повинен володіти не лише необхідною системою фундаментальних і спеціальних знань, а й методологією наукових досліджень. Неодмінною умовою виконання цієї вимоги є широке залучення студентів до навчальнодослідної роботи, безпосереднє включення їх до наукового життя університету. Досвід свідчить, що розвиток наукових досліджень безпосередньо впливає на якість навчального процесу, оскільки вони змінюють не лише вимоги до рівня знань студентів, а й сам процес навчання і його структуру у вищій школі, підвищуючи ступінь підготовленості майбутніх фахівців, їхній творчий практичний кругозір.

Навчально-дослідницька робота студентів спеціальності «Соціальна робота» у межах навчального плану є обов'язковою для кожного і охоплює майже усі форми освітнього процесу: написання наукових рефератів, виконання практичних, індивідуальних та самостійних завдань, що містять елементи проблемного пошуку; виконання завдань дослідницького характеру в період виробничої та переддипломної практик; підготовка та захист курсових та кваліфікаційних робіт.

Методичні рекомендації щодо написання курсових і кваліфікаційної (бакалаврської) роботи, розроблено відповідно до «Положення про кваліфікаційну роботу здобувачів вищої освіти ТНУ імені В.І. Вернадського» та «Освітньо-професійної програми «Соціальна робота» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти».

РОЗДІЛ І ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ДО ВИКОНАННЯ ТА ОФОРМЛЕННЯ КУРСОВИХ І КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБИТ

1. Загальні положення

З метою організації навчально-дослідницької роботи студентів освітньо-професійною програмою та навчальним планом підготовки бакалаврів за спеціальністю 231 «Соціальна робота» передбачено написання двох курсових робіт різного ступеня складності та кваліфікаційної (бакалаврської) роботи.

1-а курсова робота з базових дисциплін (вікова та соціальна психологія) виконується в 4 семестрі студентами другого курсу навчання, включає теоретичний аналіз сучасних вітчизняних та зарубіжних уявлень стосовно обраної проблеми та передбачає опис проведення соціальнопсихологічного дослідження сутності міжгрупової взаємодії, закономірностей поведінки людей, обумовлених соціальною діяльністю та віковими особливостями.

2-а курсова робота з фахових дисциплін (Технології соціальної роботи з різними групами клієнтів) виконується в 6 семестрі студентами третього курсу навчання - є практикоорієнтовним дослідженням, що передбачає знання й вміння творчого використання технологій соціальної роботи в практиці професійної діяльності з різними групами клієнтів соціальної роботи. Включає розробку і обґрунтування рекомендацій, системи профілактичних заходів без експериментальної оцінки їх ефективності.

Кваліфікаційна (бакалаврська) робота виконується протягом 5-6 семестрів студентами четвертого курсу навчання. Це самостійне завершене навчально-наукове дослідження здобувача, що синтезує підсумок теоретичної і практичної підготовки в рамках нормативної та варіативної складових освітньо-професійної програми підготовки бакалавра соціальної роботи.

Бакалаврська робота має комплексний характер і пов'язана з використанням набутих здобувачем фахових компетенцій зі спеціальних дисциплін, передбачає проведення практикоорієнтовного дослідження, розробку рекомендацій, системи профілактичних заходів та експериментальну оцінку їх ефективності. Виконується студентом з метою її публічного захисту та отримання ступеня вищої освіти «Бакалавр» соціальної роботи.

Основна мета навчально-дослідницької діяльності студентів – продемонструвати рівень теоретичних знань, вміння самостійного пошуку та аналізу літературних джерел при вирішенні конкретних дослідницьких завдань, набуття навичок проведення соціально-психологічного дослідження.

Навчально-дослідницька діяльність студентів, згідно з вимогами освітньо-професійної програми, спрямовано на наступні результати навчання: - вміння здійснювати пошук, аналіз і синтез інформації з різних джерел для розв'язування професійних завдань і встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між соціальними подіями та явищами (РН1); - вільно спілкуватися усно і письмово державною та іноземною мовами з професійних питань (РН2); - ідентифікувати, формулювати і розв'язувати завдання у сфері соціальної роботи, інтегрувати теоретичні знання та практичний досвід (РН3); формулювати власні обґрунтовані судження на основі аналізу соціальної проблеми (РН4); - теоретично аргументувати шляхи подолання проблем та складних життєвих обставин, обирати ефективні методи їх вирішення, передбачати наслідки (РН5); - розробляти перспективні та поточні плани, програми проведення заходів (РН6); - використовувати спеціалізоване програмне забезпечення у ході розв'язання професійних завдань (РН7); використовувати відповідні наукові дослідження та застосовувати дослідницькі професійні навички у ході надання соціальної допомоги (РН9); - аналізувати соціально-психологічні процеси в малих та великих групах (РН10); - використовувати методи профілактики для запобігання можливих відхилень у психічному розвитку, порушень поведінки, міжособистісних стосунків, для розв'язання конфліктів, попередження соціальних ризиків та складних

життєвих обставин (PH11); -використовувати методи соціальної діагностики у процесі оцінювання проблем, потреб, специфічних особливостей і ресурсів клієнтів (PH13); -виявляти сильні сторони та залучати особистісні ресурси клієнтів, ресурси соціальної групи і громади для розв'язання їх проблем, виходу із складних життєвих обставин (PH 19); -демонструвати вміння креативно вирішувати проблеми та приймати інноваційні рішення, мислити та застосовувати творчі здібності до формування принципово нових ідей (PH22); - конструювати процес та результат соціальної роботи в межах поставлених завдань, використовувати кількісні та якісні показники, коригувати план роботи відповідно до результатів оцінки (PH23).

Під час виконання курсових та бакалаврської роботи, згідно з вимогами освітньо-професійної програми, студенти повинні опанувати наступними компетентностями:

Загальні компетентності- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу (ЗК3); - здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях (ЗК4); - здатність планувати та управляти часом (ЗК5); -здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово (ЗК7); -здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології (ЗК8); -здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел (ЗК10); - здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми (ЗК11);- здатність до проведення досліджень, генерувати нові ідеї й нестандартні підходи до їх реалізації; - здатність діяти соціально відповідально та свідомо (ЗК-15).

Фахові компетентності: - здатність до аналізу соціально-психологічних явищ, процесів становлення, розвитку та соціалізації особистості, розвитку соціальної групи і громади (ФК4); - здатність до виявлення, соціального інспектування і оцінки потреб вразливих категорій громадян, у тому числі які опинилися в складних життєвих обставинах (ФК5); -знання і розуміння організації та функціонування системи соціального захисту і соціальних служб (ФК-6); -здатність застосовувати сучасні експериментальні методи роботи з соціальними об'єктами в польових і лабораторних умовах (ФК 8); - здатність

оцінювати соціальні проблеми, потреби, особливості та ресурси клієнтів (ФК9); -здатність розробляти шляхи подолання соціальних проблем і знаходити ефективні методи їх вирішення (ФК-10); - здатність до надання допомоги та підтримки клієнтам із врахуванням їх індивідуальних потреб, вікових відмінностей, гендерних, етнічних та інших особливостей (ФК11); - здатність ініціювати соціальні зміни, спрямовані на піднесення соціального добробуту (ФК12); - здатність до розробки та реалізації соціальних проектів і програм (ФК13); -здатність до генерування нових ідей та креативності у професійній сфері (ФК18); -здатність оцінювати результати та якість професійної діяльності у сфері соціальної роботи (ФК19); - здатність до сприяння підвищенню добробуту і соціального захисту осіб, здійснення соціальної допомоги та надання підтримки тим, хто перебуває у складних життєвих обставинах (ФК20).

2. Послідовність виконання курсових і кваліфікаційної роботи

Послідовність виконання курсових і кваліфікаційної роботи носить традиційний характер і включає в себе наступні етапи:

- вибір теми;
- підбір літературних джерел.
- складання робочої картотеки літературних джерел (див. додаток Д);
- вивчення та конспектування літературних джерел;
- складання попереднього плану роботи, узгодження його з науковим керівником (див. додаток Е);
- визначення об'єкта, предмета мети та завдань дослідження;
- викладення тексту роботи згідно з її структурою;
- формування висновків та рекомендацій;
- подання чорнового варіанту роботи науковому керівникові;
- усунення зауважень, доопрацювання роботи;
- чистове оформлення роботи; - захист роботи.

2. 1. Вибір теми.

Тематика курсових і бакалаврських робіт розробляється і затверджується кафедрою. Теми курсових робіт повинні бути актуальними, вирішувати конкретні завдання процесу навчання. Тема бакалаврської роботи повинна бути актуальною, відповідати стану та перспективам розвитку науки і спрямовуватися на вирішення практичної проблеми в сфері соціальної роботи. Тематика орієнтовних бакалаврських робіт, що подають науковопедагогічні працівники щорічно коригується на засіданні кафедри з урахуванням набутого досвіду, відповідних змін в законодавстві, побажань фахівців, які беруть участь у рецензуванні робіт і рекомендацій екзаменаційних комісій. Теми бакалаврських робіт розглядаються та схвалюються кафедрою перед початком нового навчального року.

Студенту надається право вибору теми курсової, бакалаврської роботи з затвердженого списку, виходячи з власних наукових уподобань та зацікавленості. Виконання курсових і бакалаврської роботи здійснюється під науковим керівництвом викладача кафедри. Вибір однієї і тієї ж теми курсової, бакалаврської роботи двома і більше студентами не допускається.

Обравши тему *бакалаврської* роботи, здобувач зобов'язаний написати заяву на ім'я завідувача кафедри з проханням закріпити за ним обрану тему та наукового керівника по кафедрі. В окремих випадках (за рішенням засідання кафедри) здобувачу надається право запропонувати свою власну тему з обґрунтуванням актуальності та доцільності її розробки. При цьому, запропонована студентом тема бакалаврської роботи повинна бути актуальною і відповідати практичному досвіду автора, конкретизувати проблему дослідження, відобразити його предмет. Вибір теми бакалаврської роботи обумовлюється *суб'єктивними* (практичний досвід автора, його наукова та професійна зацікавленість, здібності, власна компетентність) та *об'єктивними* (актуальність (ступінь важливості), новизна, перспективність)

чинниками. Якщо запропонована студентом тема відповідає спеціальності вона може бути затверджена кафедрою.

Кваліфікаційна (бакалаврська) робота може бути логічним продовженням курсової роботи. В останньому випадку можуть бути поставлені додаткові завдання, збільшена кількість діагностичних методик, збільшений контингент досліджуваних (розширені вікові межі досліджуваних або в дослідженнях можуть брати участь люди іншої статі, чи професійної спрямованості).

Керівниками бакалаврських робіт призначаються найбільш досвідчені науково-педагогічні працівники, професори і доценти кафедри, як виняток - старші викладачі кафедри, а також висококваліфіковані фахівці-практики та науковці відповідного профілю.

Тема бакалаврської роботи і науковий керівник обговорюються на засіданні кафедри, що оформлюється відповідним протоколом. Зміна теми бакалаврської роботи або наукового керівника повинна бути обговорена на засіданні кафедри. В іншому випадку бакалаврська робота до захисту не допускається. *Важливо пам'ятати, що обрана тематика роботи закріплюється за студентом й не може бути змінена ним на власний розсуд. Тому студентам слід чітко пам'ятати формулювання теми роботи, оскільки навіть незначні зміни у формулюванні роботи вважаються невідповідністю затвердженій темі роботи.*

Список схвалених кафедрою і закріплених за здобувачами тем кваліфікаційних (бакалаврських) робіт і наукових керівників подається до навчально-наукового центру організації освітнього процесу **до 15 вересня** для підготовки наказу про їх закріплення.

Під час вибору теми важливо пам'ятати, що від неї може залежати ступінь важкості роботи. Тому до вибору теми слід підходити дуже ретельно та виважено. Слід зважати, що обрана тема не повинна бути занадто широкою, оскільки її виконання буде дуже важким. Чим ширшою є тема дослідження, тим більше студентові доведеться попрацювати над роботою. Навіть при

сумлінному виконанні не факт, що студент зуміє повною мірою розкрити тему. З іншого боку надто вузька та специфічна тема може призвести до того, що студент виявиться неспроможний її виконати. Тому варто перед вибором теми проконсультуватися зі своїм науковим керівником, або викладачем кафедри.

Всі курсові та бакалаврські роботи реєструються на кафедрі в «Журналах обліку курсових та кваліфікаційних робіт». Відповідальність за правильність оформлення бакалаврської роботи та відповідність теми закріпленню покладається на кафедру й наукового керівника.

Орієнтовна тематика курсових робіт з навчальних дисциплін та тематика бакалаврських робіт подано в додатку Г.

2.2 Здійснення літературного пошуку з обраної проблеми

Після визначення теми роботи варто розпочати пошук літературних джерел з досліджуваної проблеми. Аналіз літератури передбачає вивчення стану проблеми в сучасній вітчизняній і зарубіжній науці, представленої в навчально-методичних посібниках, монографіях, спеціальних періодичних виданнях, нормативно законодавчих документах та інтернет-ресурсах. За відправну точку пошуку є ключові слова. Слід переглянути науково-методичні періодичні видання, в яких можуть бути опубліковані необхідні матеріали. Для студентів з соціальної роботи це, насамперед, нормативні документи, зміни у законодавстві, що регламентують соціальне забезпечення, статистичні звіти Міністерства соціальної політики країни тощо.

Перед написанням кваліфікаційної роботи необхідно скласти *картотеку літератури з досліджуваної теми*. Варто створювати картки, на яких записувати вихідні дані праці та коротку анотацію з тим, щоб в подальшому не втратити вихідні дані книг (див. додаток Д). Подібні картотеки дозволять за необхідності визначити, які з позицій літератури більше, або менше підходять до написання роботи в цілому чи її структурних підрозділів.

Картотека організовує і полегшує роботу з літературними джерелами і може містити додаткову інформацію в порівнянні з бібліотечними каталогами. Використання картотеки дозволяє легше скласти бібліографічний список літератури для курсової та кваліфікаційної роботи. При вивченні спеціальної літератури рекомендується робити виписки. Над кожною випискою доцільно вказувати проблему, прізвище та ініціали автора, назву книги або статті, видавництво, рік видання, сторінку цитування. Ця інформація допоможе уникнути помилок при оформленні посилань в тексті роботи і бібліографічного списку використаних джерел.

Конспектуючи матеріал, слід постійно пам'ятати тему роботи, щоб виписувати тільки те, що має відношення до теми дослідження. Виписувати цитати треба на одну сторону окремих аркушів паперу стандартного розміру, що допомагає краще орієнтуватися у накопиченому матеріалі, систематизувати його за темами і проблемами. Кожна цитата, приклад, цифровий матеріал мають супроводжуватися точним описом джерела з позначенням сторінок, на яких опубліковано цей матеріал. Застосування, так званих «розлапкованих» цитат, коли *думки іншого автора видаються за особисті, розглядається як грубе порушення літературної та наукової етики, кваліфікується як плагіат.*

Однак це не означає, що студент зовсім не повинен спиратися на праці інших авторів: чим ширше і різноманітніше коло наукової літератури, які він використовував, тим вищою є теоретична та практична цінність його дослідження. Після конспектування матеріалу необхідно перечитати його ще раз, щоб склалося цілісне уявлення про предмет вивчення. Опрацювання історії розвитку окремого соціального явища (проблеми) найкраще розпочати з праць, де проблема відображається в цілому, а потім перейти до більш спеціалізованих досліджень.

В результаті вивчення наукової літератури *складається бібліографічний список по темі роботи*, визначається система методів, за допомогою яких

здійснюється дослідження даної проблеми, формуються і конкретизуються завдання курсової (бакалаврської) роботи, визначається коло питань, що підлягають додатковому вивченню.

Список використаної літератури відображає обсяг використаних літературних джерел і ступінь вивченості досліджуваної теми, є візитною карткою автора роботи, його професійним обличчям, свідчить про рівень оволодіння навичками роботи з науковою літературою. Літературне оформлення курсової роботи є важливим елементом її виконання і одним з багатьох факторів, які враховує комісія при оцінюванні під час захисту. Перш за все звертається увага на змістовний аспект викладу матеріалу: логічність і послідовність, повноту і репрезентативність наукових джерел, загальну грамотність, відповідність стандартам і прийнятим правилам, а також на текст роботи і якість сформульованих висновків

Всього список літератури повинен включати:

- в курсових роботах - не менше 25 джерел;
- в бакалаврській роботі - не менше 40 джерел.

У списку використаних джерел в курсових і бакалаврській роботах *вказувати підручники та навчально-методичні посібники не рекомендується.*

Зразок оформлення списку використаних джерел представлений в додатку Ж.

2.3. Складання попереднього плану дослідження та узгодження з науковим керівником

Курсова та бакалаврська робота повинна в чіткій формі з логічною послідовністю розкрити тему, містити теоретичний аналіз досліджуваної проблеми, методiku дослідження, висновки і практичні рекомендації.

Після того, як потрібний матеріал зібрано і систематизовано, складається детальний план бакалаврської роботи. Разом з науковим керівником студент визначає контрольні точки проведення

навчальнонаукового дослідження та визначає конкретні дати їх досягнення (додаток Е).

Студенту варто скласти календарний план роботи над бакалаврською роботою, який полегшить її виконання та дозволить економити час. Також календарний план допоможе уникнути ситуації, коли студент змушений у авральному порядку виконувати роботу і може допустити значну кількість помилок. Студент повинен запропонувати власне бачення структури бакалаврської роботи: кількість розділів, підрозділів, а також їх робочі назви, а не очікувати, що це зробить за нього науковий керівник. Бакалаврська робота відрізняється від курсової роботи тим, що студент повинен самостійно застосовувати набуті знання та навички.

Процес уточнення структури складний і може тривати протягом усієї роботи над дослідженням. Попередній план роботи треба обов'язково узгодити з науковим керівником. У разі виникнення зауважень він змінюється згідно з рекомендаціями наукового керівника або викладачів кафедри.

У міру досягнення термінів контрольних точок студент представляє матеріали науковому керівнику на перевірку, виправляє і доповнює роботу відповідно до отриманих зауважень та рекомендації, подає виконану роботу для перевірки науковому керівнику.

Календарний план роботи над бакалаврською роботою, головні контрольні точки: строки подання на кафедру чорнового і чистового варіанту курсової та бакалаврської роботи, публічного захисту - складаються і затверджуються кафедрою .

2.4 Визначення об'єкта та предмета дослідження, формулювання мети та завдань

Після складання попереднього плану роботи та узгодження його з науковим керівником, студент приступає до визначення об'єкта та предмета

дослідження. *Об'єкт відображає* ту чи іншу сторону соціальної реальності, яка буде досліджуватися. Це соціальна сфера дана дослідникові до початку роботи. Визначаючи об'єкт, слід знайти відповідь на питання: що саме вивчається? *Предмет дослідження* повинен бути чітко поєднаний з об'єктом. Предмет визначає аспект вивчення, дає уявлення про зміст об'єкта дослідження, про те, які нові відносини, властивості, функції об'єкта розкриваються. Іншими словами, об'єктом виступає те, що досліджується, а предметом - те, що в цьому об'єкті має наукове пояснення. Тобто студент чітко визначає, що саме він буде досліджувати. *Наприклад, якщо об'єктом дослідження є безпритульність як соціальне явище, то предметом дослідження можуть стати підходи до вирішення даної соціальної проблеми у практиці роботи вітчизняних і зарубіжних соціальних служб.*

Визначається мета дослідження, тобто для чого вивчається обрана тема. Мета дослідження формулюється виходячи з проблеми, яку слід вирішити в процесі виконання курсової або кваліфікаційної роботи. *Наприклад, визначити основні напрями вирішення проблеми безпритульності на основі аналізу досвіду роботи вітчизняних і зарубіжних соціальних служб.*

Відповідно до мети і предмету дослідження визначаються завдання, які повинен виконати студент під час виконання роботи. Таких завдань як правило може бути 2-3 в курсових та 3-4 в кваліфікаційної роботі. Завдання слід формулювати чітко і лаконічно. Послідовність їх визначає послідовність викладу основного змісту наукової роботи. Як правило, кожне завдання формулюється у вигляді доручення: наприклад, «Вивчити...», «Розробити...», «Виявити...», «Встановити...», «Обґрунтувати...». Чітко визначені завдання дозволять добре структурувати курсову та кваліфікаційну роботу та виконати її на високому рівні.

2.5 Викладення основного тексту роботи

Готуючись до викладення тексту бакалаврської роботи, доцільно ще раз уважно прочитати її назву, яка містить проблему, що повинна бути розкрита. На основі вивчення вітчизняної і зарубіжної літератури, статистичних даних дається аналіз досліджуваної проблеми, розглядаються різні підходи до її вирішення. У роботі повинні бути розкриті основні поняття і сутність досліджуваного соціального явища або процесу, уточнено формулювання.

Проаналізований та систематизований матеріал викладається відповідно до змісту у вигляді окремих розділів і підрозділів. До формулювань заголовків (назви) розділів і підрозділів роботи висуваються такі основні вимоги: *стилістичність, чіткість і синтаксична різноманітність у побудові речень*, з переважанням простих, поширених, послідовне та точне відображення внутрішньої логіки змісту роботи. Кожний розділ висвітлює самостійне питання, а підрозділ – окрему частину цього питання. Неприпустимо, щоб назва одного з розділу або підрозділів повністю збігалася з темою курсової (бакалаврської) роботи.

Тема повинна бути розкрита логічно послідовно, тому починаючи працювати над розділом, слід відмітити його головну ідею, а також тези кожного підрозділу. Тези необхідно підтверджувати фактами, думками різних авторів, результатами анкетування та експерименту, аналізом конкретного практичного досвіду. Потрібно уникати безсистемного викладення фактів без достатнього їх осмислення та узагальнення.

2.6 Формування висновків та рекомендацій

При формулюванні висновків слід звернути увагу на те, щоб думки були пов'язані між собою логічно, увесь текст має бути підпорядкований одній головній ідеї. Один висновок не повинен суперечити іншому, а підкріплювати його. Якщо висновки не будуть пов'язані між собою, текст втратить свою єдність. Достовірність висновків загалом підтверджується вивченням

практичного досвіду. Висновки слід подавати вкінці кожного розділу та в кінці всій роботи.

2.7 Подання чорнового варіанту роботи науковому керівнику

Варто подати чорновий варіант курсової та бакалаврської роботи науковому керівнику для ознайомлення та формулювання рекомендацій і зауважень студенту. Чернетка повинна бути подана науковому керівнику заздалегідь, щоб він мав достатньо часу для ознайомлення з нею. Бакалаврську роботу слід подавати вже готовою (титульний аркуш, зміст, вступ, текст, висновки та список використаних джерел), не припустимо подавати роботу частинами, адже у такому разі науковий керівник не матиме цілісної картини й не зможе сформулювати зауваження та рекомендації. Найкраще подати за місяць до кінцевого терміну здачі бакалаврської роботи на кафедрі.

Науковий керівник, ознайомившись із текстом роботи, формулює студенту зауваження (про те, що зроблено неправильно) та рекомендації (як слід зробити правильно). Бажано, щоб зауваження та рекомендації були у письмовому вигляді, викладені послідовно для кращого розуміння студентом.

2.8 Усунення зауважень та доопрацювання роботи

Після остаточного узгодження чорнового варіанта роботи з науковим керівником можна оформляти чистовий варіант. Перед тим, як відкоригувати з чернетки бакалаврську роботу, її слід старанно ще раз перевірити, уточнити назви розділів, підрозділів, таблиць, послідовність розміщення матеріалу, вивірити цифрові дані, обґрунтованість і чіткість формулювань, висновків та рекомендацій.

При усуненні недоліків студент не повинен бездумно та механічно виконувати рекомендації, а у разі, якщо він не погоджується з науковим керівником дотримуватися своєї позиції, при цьому чітко її аргументувати.

Після усунення зауважень студент здійснює чистове оформлення бакалаврської роботи, подає її на кафедру (робота має бути прошитою). Студент готується до захисту.

2.9. Захист курсової та бакалаврської роботи

Виконана студентом робота перевіряється науковим керівником та оцінюється за 100-бальною шкалою оцінювання. Критерії оцінювання курсових і бакалаврської роботи подано в додатку Л.

При оцінці роботи враховуються зміст роботи, її актуальність, ступінь самостійності, вміння вирішувати професійні завдання, рівень професійної спроможності студента. Одночасно вказуються переваги та недоліки роботи, які відображаються науковим керівником на зворотному боці аркуша оцінювання курсової роботи та у відгуки наукового керівника на кваліфікаційну роботу.

Захист курсових робіт відбувається згідно із затвердженими на кафедрі термінів публічно перед комісією, що складається з викладачів кафедри. На захисті можуть бути присутніми інші студенти групи. Захист бакалаврської роботи відбувається на відкритому засіданні державної екзаменаційної комісії.

На захисті студент повинен коротко викласти зміст роботи, вміти відповісти на запитання членів комісії. Остаточна оцінка роботи виставляється комісією за підсумками захисту і якості виконаної роботи. Оцінка за курсову та бакалаврську роботу (в національній шкалою і в шкалі ECTS) вноситься в екзаменаційну відомість, журнал, залікову книжку студента.

3. СТРУКТУРА КУРСОВИХ ТА КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Незалежно від обраної теми структура курсових та кваліфікаційної (бакалаврської), роботи мають наступні структурні елементи:

1. ТИТУЛЬНИЙ АРКУШ (додаток А).

2. АНОТАЦІЯ українською та англійською мовами (для кваліфікаційної роботи)
3. ЗМІСТ
4. Перелік умовних скорочень (за необхідності)
5. ВСТУП
6. ОСНОВНА ЧАСТИНА, яка складається з розділів (як правило 2 розділа для курсової та 3 розділа для кваліфікаційної роботи) та підрозділів (розподіл на підрозділи узгоджуються з науковим керівником).
7. ВИСНОВКИ
8. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ
9. ДОДАТКИ.

Кожен структурний елемент кваліфікаційної роботи починається з нової сторінки, підрозділи пишуться в рамках даного розділу не починаючи з нової сторінки.

Приклади оформлення титульного аркуша, змісту, анотації і списку використаних джерел наведено в додатках.

Обсяг курсової роботи: з *базових дисциплін* повинен становити: 30-35 сторінок, з *фахових дисциплін* - 35-40 сторінок комп'ютерного набору.

Обсяг кваліфікаційної (бакалаврської) роботи повинен становити: 5060 сторінок комп'ютерного набору.

У загальний обсяг курсових і кваліфікаційної роботи не включаються додатки.

3.1. Вимоги до змісту структурних елементів курсової роботи з базових дисциплін

Курсова робота з базових дисципліни (вікової та соціальної психології) виконується в четвертому семестрі студентами другого року навчання та

включає теоретичний аналіз сучасних вітчизняних та зарубіжних уявлень стосовно обраної проблеми та передбачає опис проведення соціальнопсихологічного дослідження сутності міжгрупової взаємодії і закономірностей поведінки людей, обумовлених соціальною діяльністю та віковими особливостями. Обсяг курсової роботи повинен становити 30-35 сторінок комп'ютерного набору.

Основними цілями курсової роботи з базових дисциплін є:

- набуття навичок самостійного літературного пошуку при вирішенні конкретних дослідницьких завдань;
- формування вміння аналізу та узагальнення теоретичних поглядів, теорій і концепцій;
- ознайомлення з методикою проведення дослідження соціальнопсихологічної дійсності та особистості в різних сферах міжособистісної і міжгрупової взаємодії.
- формування навичок аналізу проведеного соціально-психологічного дослідження соціальної групи та особистості;

Орієнтовна тематика курсових робіт з базових дисциплін подано в додатку Г.1. *Пропоновані теми можуть бути уточнені науковим керівником.*

Титульний аркуш є першим в науковій роботі. Взірець оформлення титульного аркушу курсової роботи поданий у *додатку А.1.*

На наступній сторінці розміщується **зміст**, який містить назву та номери початкових сторінок усіх структурних частин роботи (див. додаток В.1).

Во вступі дається загальна характеристика курсової роботи: аналіз сучасного стану досліджуваної проблеми, обґрунтування актуальності теми, визначаються об'єкт, предмет, мета і завдання дослідження, методи і методики, вибірка та база проведення дослідження.

Обґрунтування актуальності теми дослідження. Коротко описується стан досліджуваних соціальних явищ або процесів за даними літературних

джерел. Необхідно коротким зауважити на ступінь висвітлення в літературі основних аспектів теми.

Вказуються методи і методики, за допомогою яких можуть бути вирішені поставлені в роботі завдання, відповідно до логіки дослідження і заявленої темою роботи.

Завдання, висунуті в дослідженні, можуть бути вирішені за допомогою як основних, так і спеціальних методів (методи лише перераховуються). До них відносяться: • метод теоретичного аналізу літератури; • метод опитування; • метод спостереження; • метод анкетування, • метод бесіди тощо.

Загальний обсяг вступу в курсової роботі як правило 2-3 сторінки.

Основна частина курсової роботи може складатися з двох глав і параграфів як логічне завершених блоків змістовної частини роботи. Кількість підрозділів (як правило 2-3 підрозділу у кожній главі) визначається виходячи зі змісту теми і логіки наукового дослідження і узгоджується з науковим керівником. В кінці кожного розділу підводиться короткий підсумок, викладається сутність досліджуваного питання. Кожний з розділів повинен закінчуватися 2-3 висновками. Обов'язковою умовою для курсової роботи є логічний зв'язок між главами і послідовний розвиток теми протягом всієї роботи.

У першому розділі курсової роботи дається аналіз теоретичних аспектів досліджуваної проблеми (аналіз і інтерпретація різних підходів по літературним джерелам соціально-психологічних та вікових аспектів досліджуваної проблеми). При написанні курсової роботи треба строго відокремлювати свої думки від запозичених або вже відомих в науці. При цьому необхідно робити посилання на використану літературу та інші джерела. Загальний обсяг теоретичного розділу становить 40-50% від усього обсягу курсової роботи.

Другий розділ курсової роботи містить опис і аналіз результатів емпіричного дослідження відповідно до теми курсової роботи. Для курсової роботи з базових дисциплін зі згодою з науковим керівником емпірична частина може мати описовий характер існуючих досліджень відповідно до теми, або може бути проведено самостійне індивідуально дослідження на одній особі або малої соціальної групі (наприклад, студентська група).

У першому підрозділі другого розділу необхідно надати:

- характеристику методам і методикам емпіричного дослідження (автор, призначення методики, опис стимульного матеріалу тощо);
- Дається характеристика бази дослідження (де і коли проводилося), який контингент обрано для проведення дослідження. Вказується групи, кількість осіб, які приймали участь у дослідженні, їх вік та інші дані, що характеризують базу і вибірку дослідження.

У другому підрозділі необхідно:

- представити опис емпіричного дослідження;
- представити в таблицях (або графічно) узагальнені результати емпіричного дослідження (якщо дослідження було проведене самостійно;
- провести аналіз і інтерпретацію отриманих результатів;
- зробити загальні висновки за результатами дослідження.

Розділ завершується короткими висновками щодо результатів емпіричного дослідження та рекомендації.

Заключною частиною роботи є написання **загальних висновків (3-4 висновка)**. У них автор підводить підсумок дослідження, оцінює ступінь досягнення цілей і завдань, які він ставив перед собою. Якість зроблених висновків характеризує ерудицію студента, його вміння аналізувати і узагальнювати інформацію. Загальні висновки повинні відповідати завданням дослідження.

Список використаної літератури, включає всі використані в роботі джерела, які подаються в алфавітному порядку. Вимоги до оформлення списку використаної літератури надано в додатку Ж.

Всього список використаних джерел при написанні курсової роботи з базових дисциплін повинен включати 20-25 джерел.

Наприкінці роботи надаються додатки, в яких можуть бути представлені методики, анкети, стимульний матеріал тощо.

3.2. Вимоги до змісту структурних елементів курсової роботи з фахових дисциплін

Курсова робота з фахових дисциплін (технології соціальної роботи з різними групами клієнтів) виконується в 6 семестрі студентами третього курсу навчання - є практикоорієнтовним дослідженням, що передбачає знання й вміння коректного застосування різних технологій соціальної роботи в практиці професійної діяльності відповідно до конкретної групи клієнтів. Обсяг курсової роботи повинен становити 35-40 сторінок комп'ютерного набору.

Основними цілями курсової роботи з фахових дисциплін є:

- вдосконалення навичок аналізу та узагальнення теоретичних і статистичних даних;
- застосування системи отриманих теоретичних знань в практиці вирішення соціальних завдань;
- відпрацювання навичок аналізу соціально-психологічних явищ, та надання соціальної допомоги при роботі з різними групами клієнтів, соціальних груп і громад.

Орієнтовна тематика курсових робіт з фахових дисциплін подано в додатку Г.2., які можуть бути уточнені науковим керівником.

Послідовність виконання курсової роботи носить традиційний характер і включає в себе наступні етапи і структурні елементи. **Вступ** в якому обґрунтовується актуальність теми, її практична значущість; визначаються об'єкт, предмет, мета і завдання дослідження; розглядаються методи, за допомогою яких воно проводилося; розкривається структура роботи, наводяться відомості про базу дослідження. *Наприклад, Методи дослідження*. Вирішення завдань здійснювалося за допомогою теоретичного аналізу і узагальнення літературних джерел, контент-аналізу, використовувався метод експертної оцінки, спостереження.

Основний текст курсової роботи з фахових дисциплін містить *два розділи*, кожен має 2-3 підрозділу. До формулюванні розділів і підрозділів курсової роботи висуваються такі ж основні вимоги, як і при написанні попередньої курсової роботи: стислість, чіткість і синтаксична різноманітність у побудові речень з переважанням простих; послідовне і точне відображення внутрішньої логіки змісту роботи.

У першому розділі представляється результат теоретичного аналізу літератури з досліджуваної проблеми, підходи до її вирішення у вітчизняній і зарубіжній психологічній науці. Крім цього, виконання завдань дослідження неможливе без ознайомлення з основними статистичними даними відповідно до теми курсової роботи. Тому саме при теоретичному аналізі досліджуваної проблеми необхідно використовувати різні джерела: монографії, підручники, наукові статті, періодичні звіти Міністерства соціальної політики, законодавчі документи стосовно даної проблеми.

Наприклад, логіка теоретичного аналізу може бути наступною:

- • історія виникнення проблеми та сучасний стан її вирішення
- • відображення підходів до розуміння і вирішення проблеми в західній і вітчизняній науці;

- • відображення підходів до розуміння і вирішення проблеми в практиці роботи вітчизняних і зарубіжних соціальних служб.

Загальний обсяг теоретичного розділу становить 40-50% від усього обсягу курсової роботи.

У *другому розділі* надається аналіз різних форм і технологій соціальної роботи на прикладі конкретної соціальної служби, яка визначається базою проведення дослідження відповідно до теми курсової роботи. Наприклад, якщо тема курсової роботи «Технології соціальної роботи з дітьми, які зазнали сімейного насилля», базою проведення дослідження може бути Центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

У першому підрозділі дається характеристика експериментальної бази, тобто описуються основні напрямки роботи конкретної соціальної установи; нормативно-правова документація, на якій ґрунтується діяльність закладу; які законодавчі документи забезпечують можливість вирішення конкретних завдань при наданні соціальної допомоги. Варто звернути увагу та проаналізувати статистичні показники звернення відносно досліджуваної проблеми.

У другому підрозділі необхідно подати результати порівняльного аналізу різних форм і технологій соціальної роботи, що використовують соціальні працівники даного закладу для вирішення даної проблеми (або її попередження). На підставі критичного аналізу, результатів спостереження за роботою соціальних працівників, необхідно дати оцінку ефективності застосування конкретних технологій, їх перевагу та недоліки. Наприкінці, розробити рекомендації щодо форм і методів роботи з даної категорій клієнтів соціальної роботи, пропозиції щодо удосконалення або диференціації технологій соціальної роботи відповідно до вікових, особистісних властивостей тощо.

Розділ завершується короткими висновками та рекомендації.

Заключною частиною роботи є написання *загальних висновків, списку використаних джерел та додатків* (за необхідністю) в яких можуть бути представлені статистичні дані. Список використаних джерел при написанні курсової роботи з фахових дисциплін повинен включати 25-30 джерел.

3.3 Вимоги до змісту структурних елементів кваліфікаційної роботи

Кваліфікаційна (бакалаврська) робота виконується протягом 5-6 семестрів студентами четвертого курсу навчання. Кваліфікаційна робота має комплексний характер і пов'язана з використанням набутих здобувачем фахових компетенцій зі спеціальних дисциплін, передбачає проведення практикоорієнтовного емпіричного дослідження, розробку рекомендацій, системи профілактичних заходів та експериментальну оцінку їх ефективності. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи повинен становити 50-60 сторінок комп'ютерного набору (додатки не включаються до загального обсягу).

Основними цілями кваліфікаційної роботи є:

- оволодіння методами наукового дослідження;
- вдосконалення навичок самостійної науково-дослідницької роботи;
- вдосконалення навичок аналізу та узагальнення теоретичних і емпіричних даних;
- розвиток творчого мислення та індивідуальних здібностей студентів у вирішенні практичних завдань;
- розвиток ініціативи, здатності застосовувати теоретичні знання у майбутньої практичної діяльності;
- розвиток умінь планування та проведення емпіричного дослідження;
- вдосконалення вмінь коректної обробки та інтерпретації діагностичного матеріалу.

Кваліфікаційна робота має чітко визначену структуру: 1) титульний аркуш (додаток А2), 2) анотація, 3) зміст, 4) перелік умовних скорочень (за необхідності), 5) вступ, 6) основна частина, 7) висновки, 8) пропозиції та рекомендації, 9) список використаних джерел, 9) додатки.

Анотація зазначається прізвище та ініціали студента, назва кваліфікаційної роботи, основний зміст та результати дослідження. Ключові слова (слова специфічної термінології за темою, які найчастіше зустрічаються у кваліфікаційній роботі) наводяться у називному відмінку. Кількість ключових слів – 5-7. Анотація повинна бути написана українською та однією з іноземних мов (переважно – англійською), розміщуватися на окремому аркуші разом з ключовими словами та передувати змісту (Додаток Б).

ЗМІСТ, який містить назву та номери початкових сторінок усіх структурних частин роботи. До змісту включають структурні елементи у такому порядку: вступ; перелік умовних скорочень (за необхідності); послідовно найменування всіх розділів, підрозділів і пунктів (за необхідності); висновки; список використаних джерел; додатки. Обов'язково указуються сторінки, з яких починається кожен структурний елемент (пункт) роботи.

Зміст кваліфікаційної роботи повинен відповідати кільком універсальним вимогам:

- розділи (підрозділи) – приблизно однакові за обсягом (приблизно 4-5 сторінок один підрозділ);
- варто охоплювати весь матеріал, що відноситься до теми, але нічого зайвого;
- жоден із пунктів змісту не може повторювати назву теми кваліфікаційної роботи.
- назви підрозділів не повинні збігатися з назвами розділів;
- не бажано використання аббревіатур у назві розділів та підрозділів.

- крапки в кінці розділів і підрозділів не ставляться і переноси в них не рекомендуються.

Всі розділи і підрозділи, що є у змісті, мають бути виділені у тексті заголовками і підзаголовками. Необхідно намагатися зробити так, щоб усі визначені розділи та підрозділи являли собою єдину структуровано-логічну систему, в якій кожний наступний пункт розвиває і доповнює попередні. При цьому у кваліфікаційної роботі виокремлюється три розділу, кожен має 2-4 підрозділу (взірець оформлення змісту подано в додатку В.2).

Якщо у роботі використовується значна кількість (більше трьох разів) скорочень, абревіатур, символів, позначень то їх варто виокремити на окремому аркуші який позначається – *Перелік умовних скорочень* із роз'ясненням кожного з них. У ньому зазначаються скорочення, абревіатура тощо, та їх повне значення. При наявності даного структурного елементу роботи розшифровувати скорочення в основному тексті роботи не потрібно. Якщо в текст вводяться власні скорочення, необхідно дотримуватися правила, за яким перше згадування такої абревіатури зазначається у круглих дужках після повної назви, далі по тексту - без розшифрування. При використанні певного символу необхідно, щоб одна й та сама величина за текстом була позначена однаково. Перелік умовних скорочень (при їх наявності в роботі) подається після змісту із роз'ясненням кожного з них.

ВСТУП. У вступі розкривається актуальність обраної теми, окреслюється коло питань, яким присвячена дана робота, формулюється мета, визначається об'єкт, предмет та завдання дослідження, наводиться обґрунтування необхідності проведення дослідження, підстави й вихідні дані для розробки теми, теоретичний аналіз проблеми та попереднього досвіду її вивченості. Вступ є однією з найважливіших частин роботи, який у концентрованому вигляді представляє усю роботу. Тому його написання є надзвичайно важливим.

Доцільно щоб вступ складався з наступних структурних частин.

Актуальність теми. Актуальність дослідження – обов’язкова вимога до кваліфікаційної, перший критерій, за яким здійснюється її оцінка.

Актуальність розкривається шляхом аналізу та порівняння з відомими дослідженнями обраної проблеми, визначенням значимості та відповідності теми дослідження сучасним потребам науки та перспективам розвитку соціальної роботи, практичним завданням сфери соціальної діяльності. Тут студент повинен пояснити чому важливо досліджувати саме цю тему. Висвітлення актуальності повинно бути стислим. Достатньо в межах *однієї сторінки* коротко викласти: сутність проблеми дослідження; суттєве значення для подальшого розвитку соціальної роботи; соціальну значущість проблеми дослідження. В обґрунтуванні актуальності теми студент повинен, спираючись на аналіз останніх робіт в обраній галузі соціальної роботи, довести цінність свого дослідження. При цьому він має відповісти на питання: «В чому полягає проблемна ситуація?», «Що зробили в обраній галузі науковці?», «Які спільні риси в їх підходах та відмінності?», «В чому полягає подальша розробка проблеми?». Отже, для обґрунтування актуальності від студента вимагається глибоке та всестороннє вивчення літературних джерел, пов’язаних з темою роботи.

Загальна постановка проблеми. У цій частині роботи слід зробити загальний огляд досліджуваної проблеми, коротко розповісти про проблематику. Розмір повинен займати до половини друкованого аркушу. Необхідно зауважити на ступінь висвітлення в літературі основних аспектів теми. Визначається коло невирішених в рамках даної проблеми питань. На основі цього виявляється протиріччя, усунення якого може бути здійснено за допомогою дослідження. Проблема, яку студент передбачає вирішити в своїй роботі, є основним критерієм актуальності наміченого дослідження. Наприклад, *Функціонування сім’ї як соціального інституту, наслідки сімейного неблагополуччя є предметом дослідження вітчизняних та*

зарубіжних науковців. Проте формування ефективної системи підтримки сімей з дітьми потребує теоретичного обґрунтування напрямів та форм соціальної роботи з сім'ями, які опинилися у складних життєвих обставинах, залежно від рівня соціальної «деформації» сімейних стосунків і готовності членів сім'ї до змін особистого життя.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єкт дослідження – це процес або явище, що породжують проблемну ситуацію, яка досліджується. Предмет дослідження міститься в межах об'єкта. Об'єкт і предмет дослідження співвідносяться як загальне і часткове. Тобто предмет дослідження – це та частина об'єкта, яка безпосередньо вивчається.

Мета дослідження пов'язана з предметом, а також результатом і шляхом його досягнення (кінцевий результат дослідження передбачає вирішення проблемної ситуації, яка відображає суперечність між типовим станом об'єкта дослідження в реальній практиці та вимогами суспільства до його ефективнішого функціонування). Мета кваліфікаційної роботи повинна відповідати її проблемі. Мета формулюється коротко і точно, висловлюючи те основне, що хоче зробити автор, який результат він має одержати, повинна бути чітко сформульована і зрозуміла студенту.

Наприклад: Мета роботи: здійснити аналіз напрямів та форм соціальної роботи з сім'ями залежно від рівня їхньої соціальної адаптованості та готовності членів родини до зміни особистих життєвих обставин.

Мета може бути деталізована шляхом виділення декількох завдань.

Завдання розкривають зміст предмета та спрямовані на досягнення мети дослідження і можуть включати такі складові:

1) вирішення певних теоретичних питань, які входять до загальної проблеми дослідження (наприклад, аналіз сутності соціального явища, процесів тощо, визначення шляхів подолання (або розвитку) даного явища);

- 2) вивчення практики вирішення даної проблеми, виявлення її типового стану, недоліків і труднощів, порівняння вітчизняного і зарубіжного досвіду;
- 3) обґрунтування необхідної системи заходів щодо вирішення даної проблеми;
- 4) експериментальна перевірка запропонованої системи заходів щодо вирішення цієї проблеми;
- 5) розробка методичних рекомендацій та пропозицій щодо використання результатів дослідження у практиці соціальної роботи певних установ чи організацій.

Завдання і предмет дослідження повинні відповідати структурі роботи і затвердженої темі.

Методологічна основа роботи. Зазначаються принципи, теорії, концепції на яких автор роботи ґрунтував власні висновки. Частиною вступу є загальний огляд літератури з теми дослідження, в якій оцінюють стан дослідження наукової проблеми, дають ступінь висвітлення основних аспектів теми, вказують вітчизняних і зарубіжних авторів які досліджували дану проблему. Наприклад: *Вивченню сім'ї як соціального інституту і малої групи присвячені роботи А.І. Антонова, М.С. Мацковського, В.М. Медкова, А.Г. Харчева та інших. Форми та методи соціальної роботи з сім'ями стали предметом дослідження українських науковців: І.Д. Зверєвої, О.В. Безпалько, Н.Ю. Максимової, С.Я. Харченко, А.Й. Капської, Т.В. Семигіної та інших.*

Во вступі вказуються методи і методики, за допомогою яких можуть бути вирішені поставлені в роботі завдання, відповідно до логіки дослідження і заявленої теми роботи. Вибір методів та методик залежить від конкретної теми дослідження та узгоджується з науковим керівником.

Завдання, висунуті в дослідженні, можуть бути вирішені за допомогою як основних, так і спеціальних методів. До них відносяться: 1. Метод теоретичного аналізу літератури;

2. Емпіричні методи:

- • метод спостереження;
- • метод анкетування;
- метод тестування (вказати конкретні методики, автора) - • експериментної оцінки тощо.

3. Методи обробки результатів дослідження. Для кількісного аналізу результатів емпіричного дослідження бажано застосування методів математичної статистики.

Наводяться відомості про базу дослідження (де проводилося емпіричне дослідження) і вибірку (хто приймав участь у дослідженні).

Практичне значення здобутих результатів - подаються відомості про практичне використання апробацію результатів досліджень (публікації за темою кваліфікаційної роботи, якщо вони були опубліковані) або рекомендації щодо їхнього використання.

Закінчується вступ описом **структури роботи**. Робота складається зі вступу, 3-х розділів, висновків, списку використаних джерел (вказується кількість), додатків. Вказується загальний обсяг кваліфікаційної роботи.

Остаточне редагування вступної частини доцільно виконувати на завершальній стадії дослідження, коли досліджувана проблема постає перед автором у повному обсязі. Наповнення кожної частини кваліфікаційної роботи має бути відповідати темі дослідження. Обсяг текстової структури вступу кваліфікаційної роботи становить 10 % від загального обсягу роботи (до 5-6 сторінок).

Основна частина рубрикується, як правило, за **трьома** розділами, кожен із яких поділяється на 2-4 підрозділи (обсягом приблизно 5 сторінок).

Кількість розділів відповідає логіко-тематичному групуванню завдань за смисловими блоками. Змістовне наповнення кожного розділу кваліфікаційної роботи визначається її темою, яка має бути розкрита з логічними переходами, аргументовано, уникаючи загальних слів, бездоказових тверджень, тавтологій. Кожен підрозділ слід закінчити коротким резюме, а кожен розділ кваліфікаційної роботи повинен закінчуватися короткими висновками що його підсумовують.

У першому розділі кваліфікаційної роботи висвітлюються теоретичні, теоретико-методологічні, соціально-психологічні й соціологічні аспекти проблеми (ретроспективний аналіз предмету дослідження, сутність сучасного стану проблеми, прогноз напрямів її вирішення на підставі проаналізованих літературних джерел, законодавчої та нормативно-правової бази).

Проводиться теоретичний аналіз проблеми і критичну оцінку різних поглядів, конкретний внесок різних науковців, наукових шкіл і напрямів; систематизацію і узагальнення фактів тощо. При написанні тексту роботи студент може використовувати цитування, чи аналізувати теоретичні моделі інших авторів, але при цьому не допускається механічне запозичення думок інших авторів. При використанні думок інших авторів студент повинен обов'язково посилатися на автора цих думок, інакше робота вважатиметься плагіатом і не може бути допущена до захисту. Важливо щоб студент в тексті роботи викладав власні думки та робив самостійні висновки.

Тези необхідно підтверджувати фактами (зазначаючи їхню достовірність і типовість), думками різних авторів, результатами емпіричних даних, аналізом конкретного практичного досвіду. Варто уникати безсистемного викладення фактів без достатнього їхнього осмислення та узагальнення. Обов'язковою умовою об'єктивності викладення матеріалу є посилання на автора: ким висловлена та чи інша думка, кому конкретно належить те чи інше положення.

Особливу увагу варто звернути на забезпечення якості змістовності викладу матеріалу: логічність і послідовність, повноту і репрезентативність, широту використання нормативних і наукових джерел, загальну грамотність, відповідність стандартам і прийнятим правилам.

У другому розділі кваліфікаційної роботи представляється програма проведення емпіричного дослідження.

Організація емпіричного дослідження будується на основі послідовного вирішення наступних завдань:

- визначення бази дослідження та вибірки
- визначення етапів та термінів проведення емпіричного

дослідження;

- визначення методів та методик дослідження
- підбір діагностичного інструментарію У другому розділу необхідно надати:

- характеристику методам і методикам емпіричного дослідження (вказати автора, призначення методики, опис стимульного матеріалу тощо);

При використанні відомих методів необхідно давати зноски на авторів. При розробці авторських анкет бажано давати їх детальний опис;

- в кінці опису методик надається інформація про математичні методи статистики, що використовувались в роботі;

- характеристику експериментальної бази (де і коли проводилося дослідження), а також вибірки. Вказується група, кількість осіб, які приймали участь у дослідженні. Необхідно описати вибірку, на якій проводять дослідження. Треба вказати середній вік, розподіл досліджуваних за статтю, за необхідності – соціальний статус, освіту, професійну зайнятість тощо. Необхідно навести дані про особливості досліджуваних, що зумовили їх відбір для дослідження (наприклад, спеціалізація, соціальний статус тощо). Обсяг

вибірки залежить від теми та мети кваліфікаційної роботи, узгоджується з науковим керівником.

У третьому розділі подається аналіз та інтерпретація результатів проведеного емпіричного дослідження; рекомендації, програма профілактики, визначаються форми та методи соціальної роботи тощо.

Систематизований цифровий матеріал подається у формі статистичних таблиць, ілюстративно у вигляді графіків, діаграм які спрощують порівняння та аналіз даних.

У третьому розділі необхідно:

- представити в таблицях (або графічно) узагальнені результати емпіричного дослідження (первинні результати по всій вибірці надаються в додатку);

- провести аналіз і інтерпретацію отриманих результатів;
- зробити загальні висновки за результатами дослідження.

На підставі отриманих результатів емпіричного дослідження надаються власні рекомендації та пропозиції щодо вирішення проблеми. Практичні розробки можуть мати вигляд профілактичної програми, або рекомендацій щодо специфіки роботи соціального працівника з тією чи іншою категорією клієнтів.

Висновки до розділу практичної частини становлять коротку суть дослідження, отримані результати з цифрами та фактами, пояснення практичної цінності результату.

Завершальна частина кваліфікаційної роботи містить підсумки дослідження щодо вирішення досліджуваної проблеми. **Висновки** формулюються обґрунтовано, конкретно, логічно, не обтяжуючи додатковою інформацією, у стверджувальній формі (*одержано, проаналізовано, вирішено*). Один висновок не повинен суперечити іншому, а підкріплювати його. Якщо

висновки не пов'язані між собою, текст втрачає свою єдність. Висновки повині відповідати поставленим в роботи завданням.

Висновки визначають найбільш важливі наукові та практичні (науковопрактичні) результати дослідження, що відповідають поставленим завданням.

У висновках треба зазначити не тільки позитивне, що вдалося виявити в результаті дослідження, а й недоліки та проблеми, а також конкретні рекомендації щодо їхнього усунення. Основна вимога - не повторювати зміст вступу, основної частини роботи і висновків, зроблених у розділах. Загальними вимогами до висновку є: чіткість і логічність викладу, аргументованість основних положень, точність формулювань, конкретність викладу результатів роботи.

Пропозиції та рекомендації щодо практичного використання висновків у вирішенні конкретного завдання в певних умовах повинні бути перспективними, враховувати не тільки існуючі умови, а й зміни, що повинні статися найближчим часом. У роботі треба подати відомості про можливості наукового використання отриманих результатів під час ваших подальших досліджень, або порекомендувати практичну сферу, де можна застосувати результати роботи, якщо це можливо. Наприклад: *Практичне значення одержаних результатів полягає в поглибленому вивченні ефективності методів надання соціальної допомоги сім'ям фахівцями з соціальної роботи; теоретичні засади можуть бути використані для підготовки відповідних спецкурсів і спецсеминарів у навчальних закладах. Результати, що отримані у процесі дослідження, можуть знайти прикладне застосування в галузі соціального обслуговування, допоможуть обрати адекватні підходи до надання допомоги сім'ям, які знаходяться в складних життєвих обставинах.*

Список використаних джерел. Список подається відповідно до вимог Державного стандарту в такій послідовності: законодавчі та нормативноправові акти; за абеткою навчальна та наукова література як

вітчизняна, так і іноземна (мовою оригіналу), інтернет-ресурси. Допускається список за частотою згадування в роботі.

Список використаних джерел свідчить про обсяг здійсненої автором роботи, рівень вивчення стану досліджуваної проблеми і навичок роботи з науковою літературою. Більшість джерел мають бути новітніми. Використання іноземних джерел є особливо важливим під час написання кваліфікаційної роботи (підвищує рейтинг роботи) Список використаних джерел при написанні кваліфікаційної (бакалаврської роботи) повинен включати не менше 40 джерел. (Зразок оформлення списку використаних джерел подано в додатку Ж).

Додатки (за необхідності) - різний за змістом допоміжний матеріал, який має додаткове, довідкове значення. До додатків належать: статистичні дані, первинні результати емпіричного дослідження, власно розроблені анкети, програми тренінгів, опис конкретних методик, результати математико статистичної обробки результатів, ілюстрації допоміжного характеру тощо.

4. ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ КУРСОВИХ ТА КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

4.1. Загальні вимоги

Оформлення роботи є важливим елементом її виконання, а також фактором, який враховується при її оцінюванні під час рецензування та захисту. Курсова та кваліфікаційна робота пишеться:

- мовою навчання (українською);
- друкується машинописним способом на одній сторінці аркушу білого паперу формату А4 (210x297 мм), з використанням шрифту Times New Roman розміром 14 пунктів (1,8 мм) з полуторним міжрядковим інтервалом, до 30 рядків на аркуші;
- *поля*: ліве - 30 мм, верхнє, нижнє - 20 мм; праве - 10 мм;

- обсяги робіт (без «СПИСКУ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ» і «ДОДАТКІВ»):
 - курсова робота з базових дисциплін - 30-35 друкованих сторінок;
 - курсова робота з фахових – 35-40 друкованих сторінок;
 - кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти «Бакалавр»: 50-60 друкованих сторінок;
- *заголовки* структурних частин «ЗМІСТ», «ВСТУП», «РОЗДІЛИ», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ», «ДОДАТКИ» друкують великими літерами по центру тексту; крапка в кінці назви розділу не ставиться; заголовки підрозділів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу, у кінці заголовку ставиться крапка; відстань між заголовками (крім заголовків пунктів) та текстом має становити три інтервали (один пропуск);
- *нумерація* сторінок ведеться арабськими цифрами у верхньому правому куту (першою сторінкою є титульний аркуш, на ньому номер не ставиться, але рахується); у нумерації розділу номер ставиться римськими цифрами після слова «РОЗДІЛ», нумерація підрозділі ставиться арабськими цифрами (1.2), при нумеруванні підрозділів крапка ставиться;
- *посилання* оформлюються у квадратних дужках по тексту, де зазначається номер джерела у «СПИСКУ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ» та сторінка, або кілька сторінок. Наприклад, [5, с.127], тобто дана цитата взята зі 127 сторінки джерела, яких знаходиться під номером 5 в списку літературних джерел..
- *ініціали*, як правило, ставляться перед прізвищем автора, який згадується в тексті. Наприклад, О.М.Леонтєв, Г.О.Бал.

4.2. Вимоги до подання цифрової інформації та формул При поданні в роботі цифрового матеріалу необхідно дотримуватися загальноприйнятих правил.

1. Числові значення величин з одиницями вимірювання записуються арабськими цифрами, а без одиниць вимірювання від 1 до 9 - словами. Коли наводиться діапазон значень, виражених в однакових одиницях вимірювання, то одиниця вимірювання вказується після останнього числового значення, наприклад: від 5 до 15 років. У більших числах нулі треба замінювати скороченнями, наприклад, *5 тис.*, *3млн*, *2 млрд* (пишуться без крапки).

2. Прості та складні порядкові числівники пишуться словами (*другий, двадцять п'ятий, триста шостий*). Числівники, що входять до складних слів, пишуться цифрами (*10-відсоткова* вибірка). Порядкові числівники, позначені арабськими цифрами, мають відмінкові закінчення (*90-і роки*). При переліку порядкових числівників відмінкове закінчення ставиться один раз (*товари 1 та 2-го татунку*).

Без відмінкових закінчень записуються порядкові числівники, позначені арабськими цифрами, якщо вони стоять після іменника, якого стосуються (*у розділі 2, на рис. 5.1*). Без відмінкових закінчень записуються порядкові числівники римськими цифрами для позначення століть, кварталів року, томів видань (*XXI століття, II квартал*).

Формула вводиться в речення як його повноправний член, тому в кінці формули і в тексті перед нею розділові знаки ставлять відповідно до правил пунктуації. Формули розміщують окремими рядками посередині аркуша.

Формули, на які є посилання далі по тексту, нумеруються.

Експлікація формули (пояснення символів) розміщується безпосередньо під формулою, від якої відокремлюється комою. Кожен символ подається з нового рядка у тій послідовності, в якій він введений у формулі. Перший рядок розшифрування починається зі слова «де» без двокрапки. Між символом і

розшифруванням ставиться тире, після розшифрування перед наступним символом - крапка з комою. Переносити формулу на наступний рядок можна лише на знаках операцій, повторюючи їх у наступному рядку.

Формули нумерують в межах глави арабськими цифрами. Наприклад, (2.1) (перша формула другого розділу), посилання на номер формули вказується в дужках, наприклад: «У формулі (2.1) ...». Значення прийнятих у формулі символів і коефіцієнтів наводяться безпосередньо під формулою в тій послідовності, в якій вони наведені у формулі. Кожне з них починається з нового рядка, перший рядок починається зі слова «де». наприклад:

$$\tau = \frac{\bar{x}_1 - \bar{x}_0}{S_x} \cdot \sqrt{\frac{n_1 \cdot n_0}{n \cdot (n - 1)}} \quad (2.1)$$

де: \bar{x}_1 - середнє по X об'єктів зі значенням одиниця по Y;

\bar{x}_0 - середнє по X об'єктів зі значенням нуль по Y; S_x -

стандартне відхилення всіх значень по X; n_1 - число

об'єктів з одиницею по Y; n_0 - число об'єктів з нулем

по Y; n - загальне число об'єктів.

4.3. Вимоги до оформлення таблиць

Цифровий матеріал, як правило, оформлюють у вигляді таблиці, яку слід розташовувати безпосередньо після тексту, у якому вона згадується вперше, або на наступній сторінці. Таблицю розташовують таким чином, щоб було зручно її читати не повертаючи роботу. З нового рядка по правому краю пишуть слово «Таблиця» з великої літери, після чого вказують порядковий номер. Таблиці нумерують арабськими цифрами порядковою нумерацією у межах розділу (за винятком таблиць, наведених у додатках). Номер таблиці складають з номера розділу та порядкового номера таблиці, відокремлених

крапкою, наприклад: «Таблиця 1.2» — друга таблиця першого розділу. Якщо у роботі одна таблиця, її нумерують згідно з вимогами.

Таблиця повинна мати заголовок, який друкують малими літерами (крім першої великої) по центру сторінки над таблицею. Назва має бути стислою та відбивати зміст таблиці, заголовки рядків і граф мають бути чіткими, лаконічними, без скорочень; у назві таблиці треба уникати слів *«значення, величина, розрахунок»*.

Таблицю з великою кількістю рядків необхідно переносити на наступну сторінку (тоді над наступною частиною таблиці пишуть *«Продовження таблиці...»*). При поділі таблиці на частини допускається заголовки її стовпців або заголовки рядків замінити відповідно номерами граф чи рядків, нумеруючи їх арабськими цифрами у першій частині таблиці. Слово «Таблиця 1.2» та її назву вказують один раз справа над першою частиною таблиці, над іншими частинами пишуть: *«Продовження таблиці 1.2»* із зазначенням номера таблиці.

Заголовки граф таблиці починають з великої літери, а підзаголовки — з малої, якщо вони складають одне речення з заголовком. Підзаголовки, що мають самостійне значення, пишуть з великої літери. У кінці заголовків і підзаголовків таблиць крапки не ставлять. Заголовки і підзаголовки граф вказують в однині. Слово, що повторюється в якійсь графі, можна замінити лапками, два та більше слів при першому повторенні заміняють словом «Те ж», а далі — лапками. Якщо цифрові або інші дані в якому-небудь рядку таблиці не подають, то у ньому ставлять прочерк (--). На всі таблиці повинні бути посилання у тексті роботи. Якщо потрібна додаткова інформація, певні уточнення цифрових даних, до таблиці додається примітка.

Всі таблиці обов'язково повинні мати назву, яка розташована по центру зверху над таблицею. Назва таблиці відображає її зміст, і має порядкову

нумерацію. Номер таблиці вказується *над її назвою зверху з правого краю* та виділяється курсивом (див. Таблицю 2.1)

Таблиця 2.1.

Характеристика інтегральних показників емпатії

№	Характеристика	Частота прояву (у %)		
		Високий	Середній	Низький
1.	Раціональний канал емпатії	13	29	58
2.	Емоційний канал емпатії	20	30	50

Якщо в роботі наводиться таблиця з будь-якого літературного джерела, треба обов'язково робити посилання на першоджерело. У тексті, де це доречно за змістом, робляться посилання на таблицю (наприклад: «Дані ... наведені в таблиці 1.2»).

У разі, якщо таблиця велика та для неї потрібно багато місця, то після посилання на таблицю повинен слідувати текст до кінця сторінки, а таблицю розміщують на наступній сторінці. Дуже великі таблиці за обсягом більш однієї сторінки *доцільно розташовувати у додатках*. У таблиці не слід включати цифровий матеріал, який з достатньою стислістю може бути викладено в самому тексті. Коментар до таблиць не повинен їх дублювати. У тексті слід давати лише аналіз і пояснення таблиці.

Узагальнення за даними таблиці пишуть у такий спосіб: *за даними таблиці; за результатами аналізу даних таблиці...* тощо. Іноді таблиця є безпосереднім продовженням викладеного матеріалу і граматично пов'язана з увідною фразою тексту. Тоді використовують спрощені таблиці-висновки без заголовка. Узагальнені числові дані, які наводяться в таблицях, діаграмах, графіках, схемах, треба зазначити точно та аргументовано, з посиланням на відповідні джерела чи власні обчислення.

4.4. Вимоги до оформлення ілюстративного матеріалу

Досить поширеною формою ілюстрування результатів дослідження є *графічні зображення*. Їх використовують як для наочного відображення результатів дослідження, так і аналізу досліджуваних явищ, узагальнення даних і виявлення закономірностей. За допомогою графіків аналізується структура, взаємозв'язки і динаміка явищ, здійснюється їхній порівняльний аналіз. Відповідно до мети дослідження і наявного статистичного матеріалу:

- обирається тип графічного образу (діаграма, гистограма, графіки схеми тощо);
- визначається система координат;
- задаються масштабні орієнтири (масштаб і масштабні шкали).

Схема – це зображення якогось явища чи процесу в загальних рисах. Використовується для наочної репрезентації, що демонструє складові певної системи та зв'язки між ними.

Ілюстрації (блок-схеми, схеми, графіки, діаграми, фотознімки, рисунки) разом з їх назвами слід розміщувати у роботі безпосередньо після тексту, де вони згадуються вперше, або на наступній сторінці. На всі ілюстрації мають бути посилання у роботі. Ілюстрації, розміщені на окремих сторінках роботи, включають до загальної нумерації сторінок роботи. Рисунок або схему, розміри яких більше формату А4, розміщують у додатках у тому порядку, в якому вони згадуються у тексті роботи.

Весь графічний матеріал (схеми, діаграми, графіки, креслення тощо) позначаються єдиним найменуванням "Рисунок". Ілюстрації нумерують арабськими цифрами, (без знака №) порядковою нумерацією у межах розділу, за винятком ілюстрацій, наведених у додатках. Ілюстрації позначаються скороченим словом «Рис.» та номером, що повинен складатися з номеру розділу та порядкового номеру у даному розділі, відокремлених крапкою.

Наприклад: «... Рис. 1.2 ...» — другий рисунок першого розділу. Всі рисунки, графіки та діаграми повинні бути виконані тільки в чорно-білому зображенні.

У роботі проставляється загальна порядкова нумерація всього ілюстрованого матеріалу незалежно від його характеру в межах глави. Назву ілюстративному матеріалу пишуть стандартним шрифтом з великої літери без крапки в кінці. *Назва розташовується під рисунком по центру сторінки*

(див. Рис. 2.1).

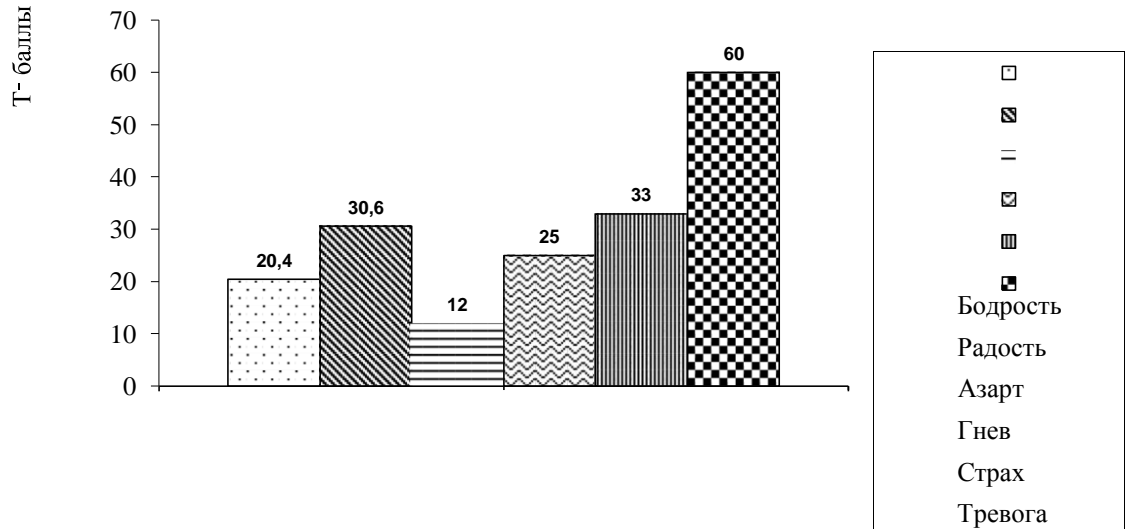

Рис. 2.1 Розподіл суб'єктивних оцінок інтенсивності почуттів у студентів

Посилаючись на ілюстрації, переказувати їхній зміст не потрібно. Словесний коментар необхідний лише тоді, коли виникла потреба на найбільш значимі частини ілюстрації, які будуть використані для теоретичних викладок або обґрунтування висновків.

4.5 Правила оформлення додатків

Додатки виступають продовженням роботи як окрема її складова. Додатки виносяться після списку використаних джерел з нової сторінки. Зверху ставиться заголовок ДОДАТКИ. Розташовують додатки в порядку появи посилань на них у тексті роботи. Кожний додаток повинен починатися з нової сторінки і має свій заголовок. Додатки повинні мати спільну з рештою роботи наскрізну нумерацію сторінок. Додаток повинен мати заголовок,

надрукований угорі малими літерами з першої великої симетрично відносно тексту сторінки. Над заголовком з правої сторони малими літерами з першої великої повинно бути надруковане слово «Додаток» і велика літера, що позначає додаток. Додатки слід позначати послідовно великими літерами української абетки (за винятком літер *Г, Є, З, І, Ї, Й, О, Ч, Ь*), наприклад: «Додаток А», «Додаток Б». Текст додатка, за необхідності, можна розділити на підрозділи, пункти та підпункти, які слід нумерувати арабськими цифрами у межах кожного додатку. У цьому разі перед кожним номером ставлять позначення додатку (літеру) і крапку, наприклад: «А.2» (другий розділ додатку А), «Г3.1» (підрозділ 3.1 додатку Г). Ілюстрації, таблиці, формули та рівняння, розміщені у тексті додатку, слід нумерувати арабськими цифрами у межах кожного додатка, наприклад: «Рис.Г.2» — другий рисунок додатку Г; «Таблиця А.2» — друга таблиця додатку А, «формула (А.1)» — перша формула додатку А. У посиланнях на ілюстрації, таблиці, формули, рівняння додатку у тексті роботи рекомендується писати: на рис. А.2 ..., у таблиці А.1.

4.6 Правила цитування

При написанні курсової та кваліфікаційної роботи треба чітко відокремлювати свої думки від запозичених або вже відомих в науці. При цьому необхідно робити посилання на використану літературу та інші джерела. Текст роботи може включати:

- Пряме цитування - посилання, відзначені лапками та номером посилання на джерело з точними вихідними даними;
- Непряме цитування - посилання, переказані власними словами автора роботи (без лапок), але проіндексовані також, з точною вказівкою джерела.

Внутрішньотекстова цитата (пряме цитування) – буквально відтворені фрагменти тексту розміром у 1-3 рядки у суцільному викладі для підтвердження власного погляду або полеміки з цитованим автором; для ідентифікації поглядів при зіставленні різних точок зору.

Загальні техніко-орфографічні правила оформлення внутрішньотекстових цитат:

- текст цитати береться в лапки і наводиться за першоджерелом;
- якщо цитата повністю відтворює текст, її починають з великої літери в усіх випадках, крім одного, коли цитата є частиною речення автора.

Блокова цитата – цитата, що складається більше, ніж з 3-х рядків тексту. Подається в тексті з нового рядка з абзацним відступом для всієї цитати через подвійний міжрядковий інтервал, не береться в лапки.

Кожна цитата повинна мати посилання на джерело, бібліографічний опис якого подається відповідно до вимог діючого стандарту. Застосування парафразів, коли думки іншого автора видаються за особисті, розглядається як грубе порушення літературної та наукової етики, кваліфікується як плагіат. У посиланні вказується номер джерела і номер сторінки, на якій надрукована цитата, беруться у квадратні дужки [5, С. 122]. Коли першоджерело недоступне, можна скористатися цитатою, наведеною в іншому виданні, зробивши бібліографічне посилання словами «*Цит. за...*».

Пряме цитування повинно бути повним, але допускається пропуск слів, речень, без перекручення авторського тексту, при цьому випущений текст замінюється трьома крапками. Розділовий знак, який стояв перед пропущеним знаком, не зберігається. Кожна цитата обов'язково супроводжується посиланням на джерело, яке подається у квадратних дужках. Посилання на літературне джерело в роботі супроводжується порядковим номером, під яким воно включене в список використаних джерел. Посилання на цитату дається в квадратних дужках, де перша цифра показує порядковий номер джерела, а друга цифра позначає номер сторінки, з якої взята цитата. **Наприклад, Б. Г.**

Ананьєв пише: "Особистість є об'єкт і суб'єкт історичного процесу, об'єкт і суб'єкт суспільних відносин, суб'єкт і об'єкт спілкування, нарешті, що дуже важливо, суб'єкт суспільної поведінки - носій моральної поведінки " [4, с.52].

Окрім прямого цитування, часто застосовують переказ тексту першоджерела своїми словами. При непрямому цитуванні треба бути максимально точним при викладенні думки автора. Форми словесних запозичень різні, проте академічний мовний етикет виробив низку сталих речових штампів:

Питання про докладно викладено в роботі... [посилання].

Визначається за методикою, розробленою [посилання].

Як стверджує ..., чії рекомендації наводяться далі... [посилання].

Цифрові дані взяті з ... [посилання].

При непрямому цитуванні (переказі) слід бути точним у викладанні думок автора і давати відповідні посилання на джерело. Посилання у тексті роботи на джерело слід зазначати порядковим номером за переліком посилань, виділеним квадратними дужками. Наприклад: *У роботах ряду вчених висвітлюються результати теоретичних та експериментальних досліджень з проблеми мотивації навчання* [8; 11; 14]. У цьому випадку просто перераховані джерела згідно нумерації списку використаних джерел.

4.7. Лінгвістичні вимоги до курсової та кваліфікаційної роботи

Підвищення інформаційності тексту роботи здійснюється лексичними, морфологічними та синтаксичними способами. Синтаксис наукової мови характеризується логічною послідовністю - окремі речення є частиною складного синтаксичного цілого, усі компоненти (прості й складні), як правило, тісно взаємопов'язані, кожен наступний впливає з попереднього, або є наступним ланцюжком у міркуванні. Тому для наукового тексту, що висвітлює складну аргументацію і виявляє причинно-наслідкові відношення, характерні складні речення різних видів з чіткими синтаксичними зв'язками. У науковому тексті частіше трапляються складнопідрядні, а не складносурядні

речення. Це пояснюється тим, що складнопідрядні конструкції виражають причинні, тимчасові, умовні, наслідкові і подібні відношення, а також тим, що окремі частини у цих реченнях тісніше пов'язані між собою, ніж у складносурядних. Безособові речення у наукових текстах використовують для опису фактів, явищ і процесів. Номінативні речення застосовуються у назвах розділів, підрозділів, підписах до малюнків, ілюстрацій.

Лаконічність визначає культуру наукової мови. Вона демонструє вміння уникати непотрібних повторів, зайвої деталізації. Тому слова і словосполучення, які не несуть смислового навантаження, повинні виключатися з тексту роботи. До смислової надмірності належить і вживання без потреби іноземних слів, відповідники яких є у рідній мові, що ускладнює висловлювання. Різновидом багатослів'я є також тавтологія, тобто повторення того ж самого іншими словами. Для наукового тексту характерні смислова завершеність, цілісність і зв'язність думок, наявність спеціальної термінології. Рекомендуються прийоми, що дають змогу досягти максимальної лаконічності викладу змісту роботи.. Виклад змісту здійснюється за допомогою функціонально-лексичних засобів зв'язку, що вказують на послідовність розвитку думки (*спочатку, перш за все, потім, по-перше, по-друге, отже* тощо), суперечливі відношення (*однак, позаяк* тощо), причинно-наслідкові відношення (*тому, внаслідок цього, до того ж* тощо), перехід від однієї думки до іншої (*звернемось до, необхідно зупинитися на, потрібно розглянути* тощо), підсумовування (*отже, таким чином, на сам кінець, викладене вище дозволяє зробити висновок, підводячи підсумок* тощо).

Одним із лексичних засобів наукової мови є переліки: *по-перше, подруге, по-третє; спершу, потім, далі, нарешті; на першому етапі, на другому етапі* тощо. Якщо елементами переліку є незакінчені фрази, то вони починаються з маленьких літер, позначаються арабськими цифрами, маленькими літерами або маркерами і відокремлюються один від одного крапкою з комою. Коли перелік складається із закінчених фраз, то вони обов'язково пишуться з

абзацними відступами, починаються з великих літер і відокремлюються одна від одної крапкою. Текст елементів переліку підпорядковується одній увідній фразі, яку не рекомендується переривати на прийменнику або сполучнику (*на, із, що, як* тощо).

Після переліку використовують умовні позначення: *та ін.* - та інше, *і т.д.* - і так далі, *і т.п.* - і тому подібне. У середині речення слова «та інші, і таке інше» не скорочуються, не рекомендується скорочувати слова «так званий, наприклад, формула, рівняння». У наукових текстах широко вживаються літерні абревіатури (ЄС, МВС), символи та фізичні одиниці, прийняті в міжнародній системі одиниць СІ (ГОСТ 988677 - 61).

Скорочення слів треба здійснювати відповідно до чинного стандарту. Найуживаніші способи скорочення:

- а) залишається лише перша (початкова) літера слова (м. - місто, с. - сторінка, т. - том, к.к.д. - коефіцієнт корисної дії);
- б) залишається частина слова, закінчення і суфікс відкидається (рисунок - *рис.*, дивись - *див.*);
- в) при позначенні цифрами років і століть (*р.* - рік, *рр.* - роки, *ст.* - століття).

РОЗДІЛ 2 ПІДГОТОВКА ДО ЗАХИСТУ ТА ЗАХИСТ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

2.1. Попереднє обговорення кваліфікаційної роботи

Кваліфікаційна робота не пізніше ніж за місяць до захисту з письмовим висновком перевірки тексту кваліфікаційної роботи з використанням Антиплагіатної інтернет-системи UNICHECK на наявність запозичень із текстів, присутніх в базах університету, базах інших вищих навчальних

закладів та в Інтернеті надається науковому керівникові, який після перевірки роботи підписує титульний аркуш і разом із своїм письмовим відгуком (додаток И) та з рекомендацією допуску кваліфікаційної роботи до захисту передає її на кафедру. Процедурі перевірки підлягають всі кваліфікаційні роботи. Порядок проведення перевірки тексту кваліфікаційної роботи з використанням Антиплагіатної інтернет-системи на наявність запозичень із текстів, присутніх в базах університету, базах інших вищих навчальних закладів та в Інтернеті визначається «Положення про запобігання та виявлення академічного плагіату» Таврійського національного університету імені В.І.Вернадського.

Подана кваліфікаційна робота рецензується науково-педагогічним працівником кафедри (див. додаток К).

У разі позитивного відгуку наукового керівника, наявності рецензії, письмового висновку про перевірку тексту кваліфікаційної роботи з використанням Антиплагіатної інтернет-системи UNICHECK на наявність запозичень з рекомендацією допуску кваліфікаційної роботи до захисту та за умов повного виконання здобувачем навчального плану, кваліфікаційна робота розглядається на засіданні кафедри (передзахист), яка приймає рішення про допущення чи недопущення кваліфікаційної роботи до захисту на засіданні державної екзаменаційної комісії.

Попереднє обговорення кваліфікаційної роботи здійснюється не пізніше ніж за два тижні до захисту на засіданні кафедри з урахуванням висновків наукового керівника та рецензента, метою якого є здійснення автором аналізу пропозицій та зауважень, доопрацювання роботи для її захисту та отримання кафедрального допуску до захисту, оформленого протоколом.

Учасники обговорення заздалегідь ознайомлюються зі змістом, висновками і пропозиціями рецензента та наукового керівника, а також з найбільш спірними фрагментами роботи. На обговорення треба виносити

лише принципові питання. Повідомлення здобувача, що передує обговоренню, повинно бути змістовним, послідовним, чітким і стислим.

Присутність автора на попередньому обговоренні є обов'язковою, але за поважних причин, за рішенням кафедри здобувачу може бути надано право провести попереднє обговорення з використанням засобів інтернет підтримки.

Після обговорення кваліфікаційної роботи, отримання консультацій, зауважень і порад автор роботи повинен провести необхідне доопрацювання.

За результатами обговорення кафедра приймає рішення про допущення чи недопущення кваліфікаційної роботи до захисту, про що здобувач інформується персонально.

У разі негативного висновку кафедри витяг з протоколу засідання кафедри надається директору інститута, який приймає рішення про недопущення здобувача до захисту кваліфікаційної роботи.

2.2. Рецензування та підготовка відгуку

Відгук наукового керівника - це письмовий виклад думки особи, яка здійснює безпосереднє керівництво підготовкою та написанням кваліфікаційної роботи, щодо актуальності, повноти, завершеності, наукової новизни та практичної цінності роботи, а також особистого внеску здобувача в розробленість порушених у роботі проблем.

Відгук наукового керівника відображає наступні моменти:

- актуальність теми та ступінь практичного значення результатів;
- ступінь самостійності у виконанні роботи;
- оригінальність вирішення проблеми;
- повноту та якість розробки теми;
- логічність, послідовність, аргументованість, грамотність викладення матеріалу;
- відповідність роботи встановленим вимогам.

Рецензія - довільний аналіз та критична оцінка кваліфікаційної роботи. На кожну кваліфікаційну роботу надається одна внутрішня рецензія. Вона має містити заголовок роботи, коротке перерахування основних питань, позитивні і негативні враження, оцінку актуальності, практичної значущості. Рецензування кваліфікаційної роботи здійснюється до її обговорення на кафедрі. Рецензія на кваліфікаційну роботу повинна відображати такі самі аспекти як і відгук наукового керівника. Негативна рецензія не є підставою для недопущення кваліфікаційної роботи до захисту, але враховується при її оцінюванні.

2.3. Подання кваліфікаційної роботи до захисту

До захисту допускаються кваліфікаційні роботи здобувачів, які виконали на належному рівні вимоги навчального плану, *пройшли і захистили передбачені ним віди практики*, подали у встановлений термін роботу і отримали позитивні відгук, письмовий висновок про перевірку тексту кваліфікаційної роботи з використанням Антиплагіатної інтернет-системи UNICHECK на наявність запозичень, з рекомендацією допуску роботи до захисту і рецензію на неї. Кваліфікаційна робота подається у вигляді спеціально підготовленого рукопису у твердій палітурці в одному примірнику, з рецензією та відгуком наукового керівника.

Перевірка кваліфікаційних (бакалаврських) робіт на наявність ознак академічного плагіату є обов'язковою, здійснюється не пізніше ніж за 10 днів до захисту. За результатами перевірки, система виявлення збігів/ідентичності готує звіт подібності. Роздрукований звіт подібності (із показником оригінальності 45% - для бакалаврів) є обов'язковим документом щодо допуску здобувача вищої освіти до захисту роботи.

Термін подання кваліфікаційної роботи до екзаменаційної комісії - не пізніше ніж за десять днів до захисту. Для захисту кваліфікаційних робіт до комісії подаються:

- витяг з протоколу засідання кафедри, на якому розглядалося питання щодо допуску до захисту;
- відгук наукового керівника;
- рецензія;
- письмовий висновок про перевірку тексту кваліфікаційної роботи з використанням Антиплагіатної інтернет-системи UNICHECK на наявність запозичень із текстів, присутніх в базах університету, базах інших вищих навчальних закладів та в Інтернеті з рекомендацією допуску кваліфікаційної роботи до захисту.

2.4. Захист кваліфікаційної роботи

Захист кваліфікаційних робіт проводиться на відкритому засіданні екзаменаційної комісії. Порядок роботи комісії затверджується головою екзаменаційної комісії. Процедура захисту кваліфікаційних робіт є публічною, з присутністю всіх охочих.

На захист автор заздалегідь готує виступ тривалістю до 10 хвилин у довільній формі, де має висвітлити наступні питання:

- обґрунтування актуальності теми дослідження;
- мету й завдання роботи;
- предмет дослідження;
- основні методи дослідження;
- отримані результати і висновки;
- практичну цінність отриманих результатів роботи;
- перспективні напрями вивчення і розвитку обраної проблеми.

У виступі мають міститися також відповіді на основні зауваження наукового керівника і рецензентів. Для кращого сприймання присутніми матеріалу бажано візуалізувати виступ власними таблицями, діаграмами,

графіками слайди, мультимедіа тощо. Успішний виступ на захисті передбачає дотримання певних правил, зокрема:

- упевненість і вільне володіння текстом;
- логічність, зрозумілість і доступність сприймання;
- помірна завантаженість виступу цифрами і фактами;
- конкретність і лаконічність відповідей на запитання та зауваження; - дотримання регламенту.

Свій виступ студент починає із звернення до головуючого, членів комісії та присутніх. Наприклад: *«Шановний голово Державної екзаменаційної комісії! Шановні члени комісії та присутні!»* Далі необхідно будувати свій виступ відповідно до підготовленої доповіді. Вільна форма викладу матеріалу не тільки демонструє знання проблеми студентом, а і допомагає утримувати увагу аудиторії. В процесі захисту рекомендується говорити в множині — *«ми провели дослідження»*, маючи на увазі себе і свого наукового керівника. Говорячи *«наше дослідження»* замість «моє» студент підкреслює, участь колективу кафедри.

Послідовність проведення процедури захисту кваліфікаційних робіт:

- представлення автора та його роботи головою (заступником голови) екзаменаційної комісії;
- виступ автора кваліфікаційної роботи;
- питання членів екзаменаційної комісії і присутніх до автора;
- відповіді на запитання членів екзаменаційної комісії і присутніх;
- оголошення відгуку наукового керівника та рецензії на кваліфікаційну роботу;
- відповіді автора на зауваження наукового керівника і рецензента;
- підведення підсумків захисту на закритому засіданні екзаменаційної комісії;
- публічне оголошення результатів захисту (здійснюється в день захисту після оформлення протоколу засідання екзаменаційної комісії).

Засідання комісії із захисту кваліфікаційних робіт оформляються протоколом. Оцінка за кваліфікаційну роботу (в національній шкалою і в шкалі ECTS) вноситься в екзаменаційну відомість, залікову книжку студента.

2.5. Оцінювання кваліфікаційної роботи

Кваліфікаційна робота як самостійне навчально-наукове дослідження має виявити рівень загальнонаукової та спеціальної підготовки здобувача, його здатність застосовувати отримані знання під час вирішення конкретних проблем соціальної роботи, його схильність до аналізу та самостійного узагальнення матеріалу з теми дослідження.

Комісія за результатом захисту виставляє остаточну оцінку. При оцінюванні враховується:

- рівень опанування основними проблемами теми, володіння соціально-психологічними категоріями і термінологією;
- обґрунтування актуальності проблеми, формування мети та завдань дослідження;
- відображення у змісті основних проблемних моментів;
- використання достатньої кількості теоретичних джерел, їх аналіз та цитування;
- вибір і дієвість використаних методів дослідження для вирішення поставлених завдань;
- практична значимість одержаних результатів;
- якість оформлення випускної роботи та ілюстративного матеріалу до захисту;
- якість доповіді та вміння відстоювати та обґрунтовувати власні думки;
- ступінь самостійності автора в розробці проблеми.
- вміння робити відповідні висновки та узагальнення.

Бали за кваліфікаційну роботу обраховується як середньозважений бал усіх балів членів екзаменаційної комісії і визначається за 100-бальною шкалою («А», «В», «С», «D», «Е», «FX» «F»). Бал ставиться в заліковій книжці та у протоколі. Бал з кваліфікаційної роботи виставляється на закритому засіданні екзаменаційної комісії і оголошується її здобувачу і всім присутнім безпосередньо після захисту. Критерії оцінювання кваліфікаційної роботи представлено в додатку (див. додаток Л).

Рішення комісії за результатами захисту кваліфікаційної роботи є остаточним і оскарженню не підлягає.

Здобувачам, які отримали під час захисту оцінку «незадовільно», надається право повторно підготувати до захисту кваліфікаційну роботу за новою темою *протягом трьох років*. У випадку негативного висновку екзаменаційної комісії за результатами повторного захисту кваліфікаційної роботи її подальший розгляд не допускається.

За кваліфікаційними роботами зберігається статус авторського права. За достовірність усіх наведених у цих роботах даних відповідальність несе здобувач та його науковий керівник. Секретар комісії після закінчення роботи комісії здає кваліфікаційні роботи до бібліотеки університету, де вони реєструються і зберігаються протягом п'яти років.

ДОДАТКИ

Додаток А.1

Зразок оформлення титульної сторінки курсової роботи

Міністерство освіти і науки України
Таврійський національний університет імені
В.І. Вернадського
Навчально-науковий гуманітарний інститут
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ ТА ПЕДАГОГІКИ

Курсова робота з соціальної (вікової) психології

ТЕМА РОБОТИ

Студента _____

Науковий керівник _____

(П.І.Б., науковий ступінь та вчене звання)

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Місто-рік

Додаток А.2

Зразок оформлення титульної сторінки кваліфікаційної роботи

Міністерство освіти і науки України
Таврійський національний університет імені
В.І. Вернадського
Навчально-науковий гуманітарний інститут
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ ТА ПЕДАГОГІКИ

На правах рукопису

Кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти

бакалавр

ТЕМА РОБОТИ

Студент _____

Освітня програма (спеціальність,
спеціалізація) _____

Науковий керівник _____
(П.І.Б., науковий ступінь та вчене звання)

Національна шкала _____
Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Місто -рік

Зразок написання анотації на кваліфікаційну роботу

АНОТАЦІЯ

Недбайло А. Ю. Особливості взаємовідносин з матір'ю як умова розвитку агресивності у підлітковому віці.

У роботі аналізується проблема взаємовідносин з матір'ю у підлітковому віці, виявляється взаємозв'язок між стилем стосунків з матір'ю та агресивністю підлітка. Під час написання роботи було визначено загальні теоретико-методологічні підстави для дослідження агресивної поведінки підлітків, підібрано комплекс методик, адекватних меті дослідження, продіагностовано та проаналізовано вплив сімейної ситуації на розвиток виникнення агресії у підлітків та визначено шляхи профілактики агресивної поведінки підлітків.

Ключові слова: гіперпротекція, потурання, фізична агресія, непряма агресія, вербальна агресія, агресивна поведінка.

S U M M A R Y

Nedbaylo A.Y. Features of the relationship with the mother as a condition for the development of aggression in adolescence.

In this paper analyzing problem of the relationship with the mother of a teenager, is the relationship between style relationship with his mother and adolescent aggressiveness. During writing works were certain general grounds for research of aggressive conduct of teenagers, neat complex of methods, adequate a research purpose, about it is diagnosed and analysed emerged domestic situation on development of origin of aggression in teenagers and certainly ways of prophylaxis of aggressive conduct of teenagers.

Keywords: giperprotektsiya, conniving, physical aggression, indirect aggression, verbal aggression, violent behavior.

Зразок написання змісту курсової роботи

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. СИРИТСТВО ЯК СОЦІАЛЬНЕ ЯВИЩЕ.....	5
1.1. Визначення поняття соціальне сирітство.....	5
1.2. Державна системи опіки та виховання дітей, позбавлених батьківського піклування.....	12
1.3 Прийомна сім'я як соціальне середовище для становлення особистості дитини - сироти.....	18
Висновки до I розділу	
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ФОРМ ЖИТТЄВЛАШТУВАННЯ ДІТЕЙ-СИРИТ	23
2. 1.Процедура та методи вивчення форм життєвлаштування дітей-сиріт.....	23
2.2. Відповідність форм життєвлаштування дітей-сиріт їх психологічним особливостям.....	29
Висновки до II розділу.....	35
ВИСНОВКИ.....	36
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	37
ДОДАТКИ	40
Додаток В.2 Зразок написання змісту кваліфікаційної роботи	

ЗМІСТ

ВСТУП	4
-------	---

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ВПЛИВУ СТИЛЮ КЕРІВНИЦТВА НА ПСИХОЛОГІЧНИЙ КЛІМАТ КОЛЕКТИВУ	10
1.1. Стиль керівництва і основні напрямки його дослідження	10
1.2. Характеристика соціально-психологічного клімату колективу	15
1.3. Фактори, що впливають на соціально-психологічний клімат колективу	20
Висновки до I розділу	25
РОЗДІЛ II. ОРГАНІЗАЦІЯ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	26
2.1. Визначення вибірки, бази та етапів дослідження	26
2.2. Методи і методики дослідження.	30
Висновки по II розділу	36
РОЗДІЛ III. РЕЗУЛЬТАТИ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	37
3.1. Аналіз та інтерпретація результатів емпіричного дослідження	37
3.2. Рекомендації щодо поліпшення соціально-психологічного клімату колективу	45
Висновки до III розділу.....	49
ВИСНОВКИ	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	54
ДОДАТКИ.....	60
Додаток Г. Орієнтовна тематика курсових та кваліфікаційних робіт	

Додаток Г.1

Тематика курсових робіт базових дисциплін (вікова та соціальна психологія)

1. Способи подолання і профілактики міжгрупових конфліктів.
2. Особливості міжособистісного сприйняття в процесі спілкування.
3. Особливості психології малих груп та міжгрупової взаємодії.

4. Соціальна допомога молодому подружжю у вирішенні конфліктів з їх батьками.
5. Методи дослідження соціально-психологічного клімату колектива.
6. Соціальні чинники агресивності підлітків.
7. Причини віктимної поведінки людей похилого віку.
8. Методи дослідження агресивної поведінки підлітків.
9. Дослідження тривожності дитини в контексті батьківських відносин.
10. Соціальна готовність дитини до шкільного навчання.
11. Вікові кризи як причина подружніх конфліктів.
12. Спілкування з однолітками як фактор розвитку дошкільнят.
13. Гендерні особливості соціалізації в період юнацтва.
14. Методи дослідження сімейних конфліктів.
15. Методи дослідження самосвідомості підлітків з девіантною поведінкою.
16. Дослідження емоційного вигорання в трудовому (у колективі).
17. Методи дослідження ціннісних орієнтацій молоді.
18. Профілактика батьківсько-дитячих конфліктів.
19. Методи вивчення батьківсько-дитячих стосунків.
20. Методи дослідження групових характеристик студентського колективу.

** Пропоновані теми можуть бути уточнені науковим керівником.*

Додаток Г.2

Тематика курсових робіт фахових дисциплін (

1. Технології соціальної роботи з дітьми-інвалідами.
2. Технології соціально-педагогічної роботи з обдарованими дітьми.

3. Технології соціальної роботи щодо формування культури здоров'я молоді.
4. Технологія профілактики та подолання міжособистісних конфліктів.
5. Технології соціальної роботи з дітьми, які зазнали сімейного насилля.
6. Технології соціально-педагогічної роботи з «дітьми вулиці».
7. Технології соціальної роботи з дітьми, що мають функціональні обмеження.
8. Система соціальної допомоги людям похилого віку та самотнім.
9. Технології соціальної роботи з підлітками, схильними до алкоголізму.
10. Технології соціальної роботи з наркозалежними.
11. Технології соціальної роботи з дезадаптованими підлітками.
12. Технології соціальної роботи із захисту прав внутрішньо переміщених осіб.
13. Технології соціальної роботи в спеціальних закладах для дітей-правопорушників.
14. Технології соціальної роботи з ветеранами бойових дій в Україні.
15. Технології соціальної роботи з жертвами сімейного насилля.
16. Напрями роботи соціального працівника з алкоголезалежними сім'ями
17. Технології соціальної роботи сім'ями військовослужбовців.
18. Технології соціальної роботи з особами, що повернулися з місць позбавлення волі.
19. Технології соціальної роботи щодо формування навичок соціальної компетентності у вихованців інтернатних закладів.
20. Технології соціальної роботи з жертвами «торгівлі людьми».

** Пропоновані теми можуть бути уточнені науковим керівником.*

ДОДАТОК Г.3

Тематика кваліфікаційних робот.

1. Напрями соціальної роботи щодо формування здорового способу життя сучасної молоді.
2. Напрями життєвлаштування дітей позбавлених батьківського піклування.
3. Вплив стилю керівництва на соціально-психологічний клімат колективу.
4. Вплив стилю виховання в сім'ї на особистісний розвиток дитини.
5. Роль сімейних факторів у формуванні девіантної поведінки підлітків.
6. Соціально-психологічні чинники девіантної поведінки особистості.
7. Напрями соціальної реабілітація підлітків з девіантною поведінкою. 8. Профілактика сімейного насильства в соціальної роботі з батьками.
9. Вплив жіночого (або чоловічого) безробіття на сімейні відносини.
10. Проблеми соціалізації дітей з сімей, де є особи з алкозалежністю.
11. Профілактика сімейного насильства над особами похилого віку.
12. Соціальна реабілітація учасників локальних збройних конфліктів.
13. Напрями соціальної роботи з дітьми, які зазнали насильства в сім'ї.
14. Напрями соціальної роботи з бездоглядними та безпритульними дітьми.
15. Напрями соціальної робота з кризовими сім'ями як попередження появи «дітей улиці»
16. Особливості гендерної соціалізації осіб з інвалідністю.
17. Специфіка соціальної роботи в дитячому будинку сімейного типу.
18. Напрями соціальної роботи з прийомною сім'єю.

** Пропоновані теми можуть бути уточнені науковим керівником.*

ДОДАТОК Д.

Алгоритм вивчення літературних джерел

1. Автор (прізвище, ім'я, по батькові, спеціальність, популярність).
2. Назва (скорочене і повне). Яскравість, точність, проблематичність.
3. Джерело (коли, де і ким видано працю).
4. Основний зміст:
 - про що в основному пише автор? розділи, зміст, суть головної проблеми; - що саме він пише? способи доказу головної думки.
5. Факти, положення, дані, схеми, що підтверджують головну тезу, що підлягає запам'ятовуванню.
6. Критика:
 - *автором*: кого і за що критикує автор? Які підходи вважає спірними?
 - *автора*: що в міркуваннях автора переконливо, що викликає сумлення?
7. Новизна фактів, оригінальність думок, можливість і необхідність їх використання на практиці.
8. Технологічні прийоми конспектування:
 - виписки цитат;
 - переказ своїми словами;
 - виділення ідей і теорій;
 - критичні зауваження;
 - уточнення;
 - перехід на більш просту і зрозумілу мову;
 - власні роз'яснення;

- порівнювання позицій;
- реконструкція тексту у вигляді створення таблиць, малюнків, схем;
- опис зв'язків і відносин;
- введення додаткової інформації.

ДОДАТОК Е.

Календарний план роботи над курсової та кваліфікаційної роботою

№	Етап виконання роботи	1 Курсова робота	2 курсова робота	Кваліфікацій на робота	Дата
1	Вибір теми	+	+	+	
2	Первинне ознайомлення з науковими джерелами	+	+	+	
3	Визначення можливостей дослідження теми	+	+	+	
4	Первинне ознайомлення з експериментальною базою		+	+	
5	Коригування та затвердження теми	+	+	+	
6	Розробка наукового апарату дослідження	+	+	+	
7	Розробка попереднього плану написання роботи	+	+	+	
8.	Узгодження структури та плану роботи з науковим керівником	+	+	+	
9.	Вивчення літератури, аналіз теоретичних підходів	+	+	+	
10.	Написання теоретичного розділу роботи	+	+	+	
11.	Обговорення розділу з науковим керівником	+	+	+	
12.	Розробка програми емпіричного дослідження	+	+	+	

13.	Обговорення програми та методів дослідження з науковим керівником	+	+	+	
14.	Проведення емпіричного дослідження	+	+	+	
15.	Обробка емпіричного матеріалу	+	+	+	
16.	Аналіз та узагальнення результатів емпіричного дослідження	+	+	+	
17.	Написання експериментального розділу	+	+	+	
18.	Написання практичних рекомендації	+	+	+	
19.	Написання висновків	+	+	+	
№	Етап виконання роботи	1 Курсова робота	2 курсова робота	Кваліфікацій на робота	Дата
20.	Оформлення додатків	+	+	+	
21.	Складання списку використаних джерел	+	+	+	
22.	Літературна правка всього тексту роботи	+	+	+	
23.	Подання чорнового варіанту роботи науковому керівникові;	+	+	+	
24.	Усунення зауважень, доопрацювання роботи;	+	+	+	
25.	Передзахист			+	
26.	Чистове оформлення роботи;	+	+	+	
27.	Подання роботи до захисту	+	+	+	
28.	Оформлення документів (відгуки, рецензії)			+	
29.	Підготовка виступу до захисту	+	+	+	
30.	Публічний захист роботи	+	+	+	

ДОДАТОК Ж.

ПРИКЛАДИ ОФОРМЛЕННЯ СПИСКУ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

(згідно ДСТУ 8302:2015)

Посилання на монографії, підручники:

1. Якщо один автор

1. Іванова І. Б. Соціальна робота з людьми з особливими потребами: навч. посіб. Київ, 2011. 416 с.
2. Капська А. Й. Соціальна робота: технологічний аспект: навчальний посібник. Київ: ЦНЛ, 2004. 352с.
3. Зверєва І.Д. Соціальна робота в Україні : навч. посіб. Київ: Наук. світ, 2003. 233 с.
4. Лукашевич М. П. Соціальна робота (теорія і практика): підручник. Київ: Каравела, 2009. 368 с.

2. Якщо два або три автори

- 1.Бойко О.М., Бондаренко Н.Б. Соціальна робота з конкретними групами клієнтів : навчальний посібник. Київ: Каравела, 2015. 160 с.

2. Гура О. І., Гура Т. Є. Психологія управління соціальною організацією : навч. посіб. 2-ге вид., доп. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. 212 с.
3. Кочубей Т.Д., О. М. Бойко О.М. Соціальна робота з різними групами клієнтів : навчальний посібник. Умань : ФОП Жовтий О.В., 2016. 278с.
4. Кузнецов М. А., Фоменко К. І., Кузнецов О. І. Психічні стани студентів у процесі навчально-пізнавальної діяльності : монографія. Харків : ХНПУ, 2015. 338 с.
5. Моргун В. Ф., Москаленко Л. С. Кваліфікаційні наукові роботи з психології: курсова, дипломна, магістерська: методичні рекомендації для студентів. Полтава, 2007. 71 с.

3. Якщо кількість авторів чотири та більше, то подавати належить лише три прізвища з наступним "та ін.", "et al."

1. Бікулов Д. Т, Чкан А. С., Олійник О. М. та ін.. Менеджмент : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 360 с.
2. Галунько В., Курило В., Короєд С. та ін. Адміністративне право України: навчальний посібник. Херсон: Грінь Д. С., 2015. Т 1. Загальне адміністративне право. 272 с.

4. Автор(и) та редактор(и)/упорядники

1. Бутко М. П., Неживенко А. П., Пепа Т. В. Економічна психологія : навч. посіб. / за ред. М. П. Бутко. Київ : ЦУЛ, 2016. 232 с.
- 2.. Діти вулиці: хто вони і як їм допомогти / [упоряд.: О.Главник, Н.Комарова]. Київ: Главник, 2006. 112с.
3. Система державних органів соціального захисту прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених, батьківського піклування / [упоряд. О.М. Ноздріна]. Київ: Ін-т держави і права НАН України, 2006. Вип.33. 270 с. (Держава і право).

Посилання на багатомне видання:

1. Енциклопедія Сучасної України / редкол.: І. М. Дзюба та ін. Київ : САМ, 2016. Т. 17. 712 с.

Частина періодичного видання (посилання на статті)

1. Баранцова Т. Соціокультурна реабілітація молоді та дітей інвалідів: соціальна робота з молоддю та дітьми із функціональними обмеженнями. *Соціальна політика і соціальна робота*. 2004. № 1. С.65 - 72.
2. Бойко А. Соціальна робота з клієнтами із залежністю від психоактивних речовин: наркоманія. *Соціальна політика і соціальна робота*. 2001. № 1. С.73 - 79.
3. Моргун О. Ресоціалізація жінок, котрі відбувають покарання в місцях позбавлення волі. *Соціальна політика і соціальна робота*. 2002. №2. С.115-120.
4. Панасюк М. Специфіка соціальної роботи в місцях позбавлення волі. *Соціальна політика і соціальна робота*. 2002. №2. С.44-63.

Частина продовжуваного видання:

1. Кацера А.О. Структура та зміст „Я”-образу у бездоглядних підлітків. *Актуальні проблеми психології. зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г.С. Костюка АПН України*. Київ, 2005. Вип.3. Т.VII. С.148-156.
2. Мітіна С.В. Психологічні чинники становлення особистості підлітків в умовах бездоглядності *Вісник післядипломної освіти: зб. наук. праць Ун-т менедж. Освіти НАПН України*. Київ, 2012. Вип. 8 (21). С.256–262.
3. Удовенко Ю. М. Система служб соціально-психологічної підтримки дітей-жертв насильства (вітчизняний та зарубіжний досвід). *Актуальні*

проблеми психології. Зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г.С. Костюка АПН України.

Київ, 2006. Вип. 2. Т. VIII. С. 336–342.

Посилання на доповіді, тези доповідей:

1. Боровець А.М. Проблема безробіття в сучасній Україні та шляхи її вирішення. *Феномен системної кризи сьогодення в інтерпретаціях сучасної гуманістики*. Матеріали XV всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та аспірантів м. Київ, 25 квітня, 2012р.). Київ, 2012. С. 45-46.

2. Мітіна С.В. Методика експрес-діагностики типів бездоглядності підлітків. *Проблеми девіантної поведінки: історія, теорія, практика*. Матеріали III

Міжнародної науково-практичної конференції (Ужгород, 2-3 жовтня, 2015р.).

Київ, 2015. С. 190-201.

Посилання на дисертації:

1. Захаріяш Л.П. Вплив образу підприємця на професійне самовизначення старшокласників.- Дис. канд. психол. наук: 19.00.05. Ін-т соц. та політ. психології НАПН України. Київ., 2014.180 с.

Посилання на автореферат дисертації:

1. Вакулеч Т.М. Психологічні чинники запобігання інтернет-залежності підлітків: автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.07. Прикарп. нац. ун-т імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2006. 21 с.

Посилання на законодавчі та нормативні документи:

1. Державна доповідь про становище дітей в Україні за підсумками 2007 року. Київ: Державний інститут проблем сім'ї та молоді, 2008. 191 с.

2. Державна тематична доповідь про становище дітей в Україні за підсумками 2008 року. Реалізація права дитина на виховання в сім'ї. Київ: Державний інститут розвитку сім'ї та молоді, 2009. 209 с.
3. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с.
4. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон за станом на 01.11.2016. Голос України від 15.01.2016. № 6.

Посилання на національний стандарт:

1. ДСТУ 8302:2015. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. Київ. 2015.
2. ДСТУ 3582:2013. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила (ISO 4:1984, NEQ; ISO 832:1994, NEQ). [На заміну ДСТУ3582-97; чинний від 2013-08-22]. Вид. офіц. Київ : Мінекономрозвитку України, 2014. 15 с. (Інформація та документація).

Посилання на електронний ресурс:

1. Галуцько В. Поняття права: багатогранність та інтеграційна однозначність // Форум права: електрон. наук. фахове вид. 2012. № 2. URI: <http://www.nbu.gov.ua> (дата звернення: 22.10.2016)
2. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254. База даних Законодавство України / ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D> (дата звернення: 22.10.2016).

ДОДАТОК И.

В І Д Г У К

на кваліфікаційну роботу здобувача ступеня вищої освіти спеціальності 231 «Соціальна робота» Навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету імені В.І.Вернадського

(прізвище, ім'я по-батькові)

на тему: _____

подану на здобуття ступеня вищої освіти

_____ **бакалавр** _____

Науковий керівник: _____

(науковий ступінь, вчене звання, П.І.Б.)

Зміст відгуку на кваліфікаційну роботу:

- ступінь відповідності змісту роботи назві теми та спеціалізації;
- актуальність і самостійність дослідження;
- обізнаність у сучасних дослідженнях з даної проблематики, критичність аналізу публікацій, представлених в літературі та інших інформаційних джерелах;
- ступінь повноти й деталізації розкриття основних аспектів теми;
- наявність емпіричного матеріалу, зокрема зібраного самим автором роботи;

- перспективність запропонованих рекомендацій і висновків;
- дотримання чинних вимог (наявність передбачених

кваліфікаційною роботою елементів, обсяг, оформлення);

- недоліки роботи;
- пропозиції щодо оцінки.

20 _ року

_____ (підпис наукового керівника)

Додаток К.

РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну роботу здобувача ступеня вищої освіти спеціальності 231 «Соціальна робота»

Навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету імені В.І.Вернадського

(прізвище, ім'я та по-батькові)

на тему: _____

подану на здобуття ступеня вищої освіти **бакалавр**

Рецензент:

_____ (науковий ступінь, вчене звання, П.І.Б.)

Текст рецензії на кваліфікаційну роботу

20 _ року

(підпис рецензента)

Додаток Л.

Критерії оцінювання курсової та бакалаврської роботи

Критерії оцінювання:

5 (відмінно) - відповідає вимогам (все необхідне зроблено), істотних зауважень немає;

4 (добре) - відповідає вимогам, але є істотні зауваження і недоліки;

3 (задовільно) - відповідає вимогам не в повному обсязі;

2 (незадовільно) - не відповідає вимогам (необхідне незроблене).

Структурний елемент роботи	Оцінка	1 Курсова робота	2 Курсова робота	Бакалавр ська робота
ВСТУП				
1. Обґрунтування актуальності теми	5 4 3 2	+	+	+
2. Визначення основних проблемних моментів; протиріччя				+
3. Формулювання мети, об'єкта, предмета, завдань дослідження	5 4 3 2	+	+	+

4. Наявність практичної і / або теоретичної значущості дослідження	5 4 3 2		+	+
5. Оригінальність теми, новизна	5 4 3 2			+
ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА				
6. Використання достатньої кількості теоретичних джерел, їх аналіз та цитування;	5 4 3 2	+	+	+
7. Логіка і системність викладу матеріалу	5 4 3 2	+	+	+
8. Рівень опанування основними проблемами теми, володіння соціально-психологічними категоріями і термінологією	5 4 3 2	+	+	+
9. Коректність використання понятійного апарату, грамотність тексту роботи	5 4 3 2	+	+	+
ПРАКТИЧЕСКАЯ ЧАСТЬ				
10. Вибір і обґрунтування методів і методик дослідження	5 4 3 2	+	+	+
11. Коректність застосування використовуваних методик	5 4 3 2			+
Структурний елемент роботи	Оцінка	1 Курсова робота	2 Курсова робота	Бакалавр ська робота
12. Організація дослідження, визначення бази та вибірки дослідження,	5 4 3 2		+	+
13. Проведення аналізу та інтерпретації результатів	5 4 3 2			+
14. Оцінка достовірності результатів дослідження	5 4 3 2			+
15. Якість оформлення роботи та ілюстративного матеріалу	5 4 3 2	+	+	+
16. Практична значимість одержаних результатів, наявність рекомендації	5 4 3 2		+	+
ВИСНОВКИ				
17. Вміння робити відповідні висновки та узагальнення.		+	+	+

ЗАХИСТ РОБОТЫ				
18. Логічність і аргументованість викладу матеріалу	5 4 3 2	+	+	+
19. Наявність і оформлення наочних матеріалів	5 4 3 2	+	+	+
20. Вміння вести дискусію	5 4 3 2	+	+	+
21. Володіння професійною мовою, коректне використання термінів і понять	5 4 3 2	+	+	+
22. Наявність друкованих праць і публічних виступів за матеріалами дослідження	5 4 3 2		+	+
Коефіцієнт роботи		1,54	1,18	0,909
Бал ECTS		100	100	100